

2008

Ινστιτούτο Εργα-
σίας Κύπρου
ΠΕΟ

Έκθεση για την
Οικονομία και την
Απασχόληση

[ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ]

Το κυπριακό ενεργειακό σύστημα / Η Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου / Παραγωγικές και οικονομικές επιδόσεις της ΑΗΚ / Η ανάγκη για διευρυμένη αξιολόγηση / Η αξιολόγηση των επιδόσεων της ΑΗΚ με βάση το σύστημα CEEP-CIRIEC / Υφιστάμενα προβλήματα και σενάρια διεξόδου

Σύμφωνα με το κοινοτικό κεκτημένο, η Κύπρος απελευθέρωσε, την 1^η Μαΐου του 2004, το 35% της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας¹¹, θέτοντας τέρμα στο μονοπώλιο της Αρχής Ηλεκτρισμού¹². Η εξέλιξη αυτή σηματοδότησε την ανάδυση μιας νέας εποχής τόσο για τον ίδιο τον οργανισμό όσο και για το σύνολο των φορέων που συμμετέχουν στην υλοποίηση της εθνικής ενεργειακής πολιτικής. Έπειτα από τρία περίπου έτη και εν απουσία ανταγωνιστών, οι συντελούμενες μεταρρυθμίσεις στον κλάδο ηλεκτρισμού φαίνονται να καταλήγουν σε αντιφατικά αποτελέσματα. Ενώ η σχεδόν ανύπαρκτη *de facto* απελευθέρωση τη αγοράς καθιστά την ΑΗΚ ολοκληρωτικά υπεύθυνη για τη διασφάλιση της ενεργειακής επάρκειας της χώρας, η *de jure* απελευθέρωση συνιστά ένα νομοθετικό πλαίσιο που φαίνεται να δυσχεραίνει, στην παρούσα συγκυρία, την λειτουργία της μόνης εν δυνάμει επιχείρησης ικανής να αντεπεξέλθει στις σημαντικές ενεργειακές προκλήσεις που η κυπριακή οικονομία καλείται να αντιμετωπίσει στη διάρκεια των επόμενων δεκαετιών. Οι προκλήσεις αυτές συνδέονται μεταξύ άλλων με μια σειρά ανησυχητικών εξελίξεων στο παγκόσμιο ενεργειακό περιβάλλον όπως η συνεχής αύξηση των τιμών του πετρελαίου, η μείωση των παραγωγικών πλεονασμάτων των χωρών του ΟΡΕC¹³, η έλλειψη επενδύσεων στην έρευνα και αξιοποίηση νέων πετρελαϊκών κοιτασμάτων¹⁴, η αβεβαιότητα που επισκιάζει το πραγματικό ύψος των υφιστάμενων πετρελαϊκών αποθεμάτων¹⁵, η «χρηματιστικοποίηση» (*financialisation*) των ενεργειακών αγορών καθώς και το αυξανόμενο κόστος εξόρυξης και επεξεργασίας των εναπομενόντων γνωστών κοιτασμάτων πετρελαίου¹⁶.

¹¹ Ήτοι τους 712 μεγαλύτερους καταναλωτές ηλεκτρικής ενέργειας της Κύπρου. Οι ετήσιες συνολικές δαπάνες για ηλεκτρική ενέργεια του συγκεκριμένου τμήματος υπολογίζονται, βάσει στοιχείων της ΡΑΕΚ, σε 75 περίπου εκατομμύρια λίρες.

¹² Η απελευθέρωση για το σύνολο των βιομηχανικών πελατών θα τεθεί υπό εφαρμογή την 01/01/2009 ενώ η αγορά των οικιακών καταναλωτών θα απελευθερωθεί την 01/01/2014.

¹³ Institut Français du Pétrole, “L’offre et la demande pétrolières”, Panorama 2007

¹⁴ Boussena, S., Pauwels, J.P., Locatelli, C., Swartenbroekx, C. (2006), *Le défi pétrolier - Questions actuelles du pétrole et du gaz*, Vuibert, Paris., pp 35-41.

¹⁵ Laherrere, J. (2006), “La fin du pétrole bon marche. Pourquoi les informations sur les réserves sont si peu fiables et controversées », *Futuribles* No 315.

¹⁶ Radanne, P. (2004), « Une chronique de l’économie du pétrole sur un siècle : 1960-2060 », *Problèmes Economiques* No 2847, pp 36.

Υπό τις νέες αυτές συνθήκες, η διασφάλιση της μακροπρόθεσμης ενεργειακής επάρκειας, σε οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά αποδεκτούς όρους, αποτελεί πηγή σοβαρών συζητήσεων και προβληματισμών τόσο σε κοινοτικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο κρατών-μελών.

Η επιτακτική αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής αντιπροσωπεύει από την πλευρά της ένα ακόμα μείζον πρόβλημα, αυξάνοντας δραματικά την πολυπλοκότητα της υφιστάμενης διεθνούς ενεργειακής συγκυρίας. *Η ενέργεια φαίνεται συνεπώς να ξαναβρίσκει τον στρατηγικό της χαρακτήρα, και να ανακτά τη θέση της στην Ιστορία*¹⁷. Οι εξελίξεις αυτές επηρεάζουν αναμφισβήτητα άμεσα την Κύπρο που υφίσταται στην αρχή του 21^{ου} αιώνα μια σχεδόν ολοκληρωτική εξάρτηση από τις εισαγωγές της σε πετρέλαιο.

Σε αναφορά στην νέα πραγματικότητα που διαμορφώνεται διεθνώς στον ενεργειακό τομέα, το INEK ΠΕΟ κρίνει σκόπιμη τη συμμετοχή του στη δημόσια συζήτηση με θέμα την Ενεργειακή Πρόκληση του 21ου αιώνα, τις επιπτώσεις της στο μέλλον της κυπριακής κοινωνίας καθώς και τις προεκτάσεις της σε επίπεδο άσκησης πολιτικής. Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται, στο πλαίσιο της προσπάθειας αυτής, η αναφορά στον ρόλο και τις επιδόσεις της *Αρχής Ηλεκτρισμού Κύπρου* (στο εξής ΑΗΚ). Για το συγκεκριμένο λόγο, η ερευνητική ομάδα του INEK αξιοποίησε το μεθοδολογικό υπόδειγμα CEEP/CIRIEC που επιτρέπει την αξιολόγηση των *Υπηρεσιών Γενικού Οικονομικού Ενδιαφέροντος*¹⁸, αναδεικνύοντας τη σημασία που διαδραματίζει ο κλάδος ηλεκτρισμού όσον αφορά την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή της χώρας¹⁹.

¹⁷ Radanne, P. (2005), *Energies de ton siècle ! Des crises a la mutation*, Paris : Editions Lignes de Repère.

¹⁸ Οι κοινοτικές αρχές υιοθέτησαν τον συγκεκριμένο όρο για να περιγράψουν υπηρεσίες ευρύτερα γνωστές ως *κοινής ωφέλειας*. Ο όρος *υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος* χρησιμοποιείται στο άρθρο 16 και το άρθρο 86 παράγραφος 2 της Συνθήκης. Δεν ορίζεται ούτε στη Συνθήκη ούτε στο παράγωγο δίκαιο. Ωστόσο στην κοινοτική πρακτική επικρατεί ευρεία συμφωνία ότι ο όρος αναφέρεται σε υπηρεσίες οικονομικής φύσης για τις οποίες τα κράτη μέλη ή η Κοινότητα έχουν επιβάλει συγκεκριμένες υποχρεώσεις παροχής δημόσιων υπηρεσιών με βάση ένα κριτήριο περί γενικού συμφέροντος. Η έννοια των υπηρεσιών γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος καλύπτει επομένως συγκεκριμένες υπηρεσίες που παρέχονται από τις μεγάλες βιομηχανίες δικτύων κοινής ωφέλειας, όπως οι μεταφορές, οι ταχυδρομικές υπηρεσίες, η ενέργεια και οι επικοινωνίες.

¹⁹ Παρόμοια ενέργεια πραγματοποιήθηκε και για τον κλάδο των τηλεπικοινωνιών.

Στόχο του παρόντος κεφαλαίου αποτελεί η εξέταση του βαθμού στον οποίο η ανάπτυξη του ανταγωνισμού, στο πλαίσιο του νέου ενεργειακού κύκλου που αναδύεται σταδιακά από τα πρώτα έτη του 21ου αιώνα, αποτελεί, στην περίπτωση της Κύπρου, ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την αντιμετώπιση των προαναφερόμενων προκλήσεων.

Το ζήτημα εξετάζεται σε έξι στάδια. Αρχικά, παρουσιάζονται τα κύρια χαρακτηριστικά και οι προοπτικές του κυπριακού ενεργειακού συστήματος. Στο δεύτερο στάδιο, γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση του παραγωγικού συστήματος και του αναπτυξιακού προγράμματος της ΑΗΚ. Στο τρίτο στάδιο εξετάζονται ορισμένες από τις σημαντικότερες οικονομικές και παραγωγικές επιδόσεις του οργανισμού. Στο τέταρτο στάδιο περιγράφονται τα κυριότερα κριτήρια και πεδία αξιολόγησης του μεθοδολογικού υποδείγματος που αξιοποιήθηκε για την εξέταση των κοινωνικοοικονομικών και αναπτυξιακών επιδόσεων του εθνικού παρόχου ηλεκτρισμού. Στη συνέχεια, εξετάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της εν λόγω αξιολόγησης. Τέλος, εξάγονται συμπεράσματα για τις ενεργειακές προκλήσεις με τις οποίες η Κύπρος είναι σήμερα αντιμέτωπη και διαμορφώνεται μια σειρά προτάσεων για το ρόλο της ΑΗΚ στο πλαίσιο του νέου διεθνούς ενεργειακού, περιβαλλοντικού και ανταγωνιστικού περιβάλλοντος.

Το κυπριακό ενεργειακό σύστημα

Ως γνωστόν, η Κύπρος -λόγω έλλειψης εγχώριων συμβατικών πρωτογενών πηγών ενέργειας- υφίσταται σχεδόν ολοκληρωτική εξάρτηση από τις εισαγωγές σε ενεργειακές πρώτες ύλες. Με βάση τα στοιχεία της *Διεύθυνσης Ενέργειας του Υπουργείου Τουρισμού, Εμπορίου και Βιομηχανίας*, το πετρέλαιο αντιστοιχούσε στο 88,8% του πρωτογενούς ενεργειακού ισοζυγίου της χώρας για το έτος 2005.

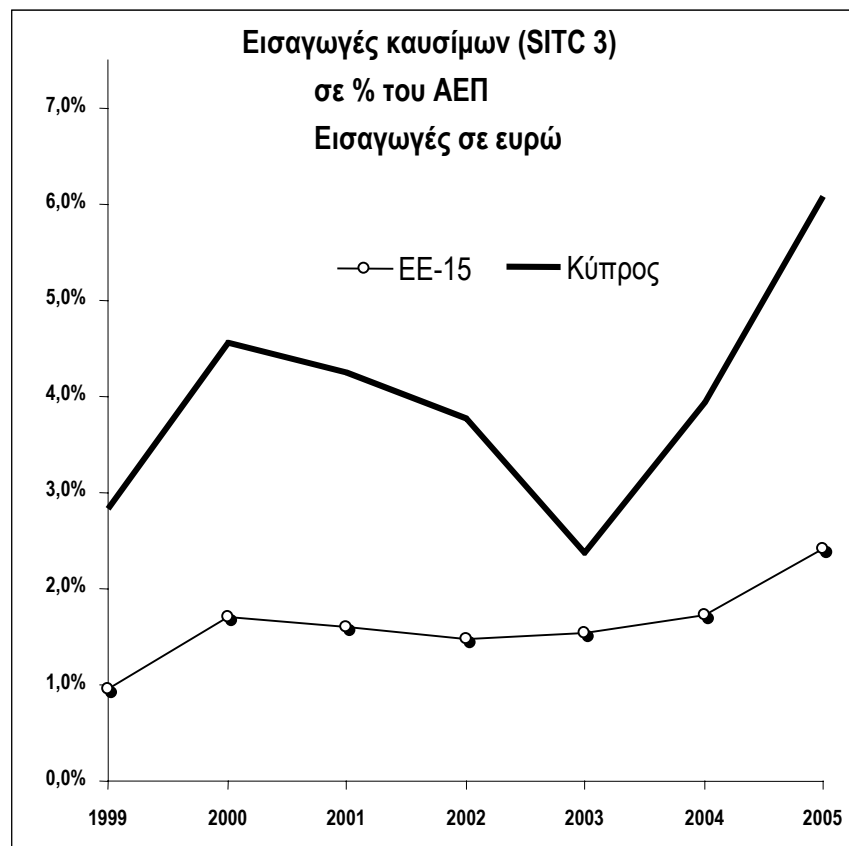
Πίνακας 6. Πρωτογενείς Ενεργειακές Πηγές το 2005

Πρωτογενής Ενέργεια %	
Πετρελαιοειδή	88,8
Κάρβουνο & Pet Coke	7,0
ΑΠΕ	4,2

Πηγή: *Υπηρεσία Ενέργειας Υπουργείου Τουρισμού, Εμπορίου και Βιομηχανίας* (2007)

Οι εισαγωγές βαρέως μαζούτ (HFO) αντιπροσώπευαν το 2005 το 48% των συνολικών εισαγωγών προϊόντων πετρελαίου, το 93% του οποίου προοριζόταν για την παραγωγή ηλεκτρισμού από την ΑΗΚ. Ως αποτέλεσμα του ιδιαίτερα υψηλού βαθμού εξάρτησης από τα πετρελαιοειδή που χαρακτηρίζει το κυπριακό ενεργειακό σύστημα, η αύξηση των διεθνών τιμών πετρελαίου κατά την τελευταία τετραετία έχει ιδιαίτερα αυξημένο αντίκτυπο στο εμπορικό ισοζύγιο της Κύπρου συγκριτικά με τον μέσο όρο της ΕΕ-15 (Διάγραμμα 63).

Διάγραμμα 63. Εισαγωγές καυσίμων (SITC 3) % του ΑΕΠ

Πηγή: Eurostat

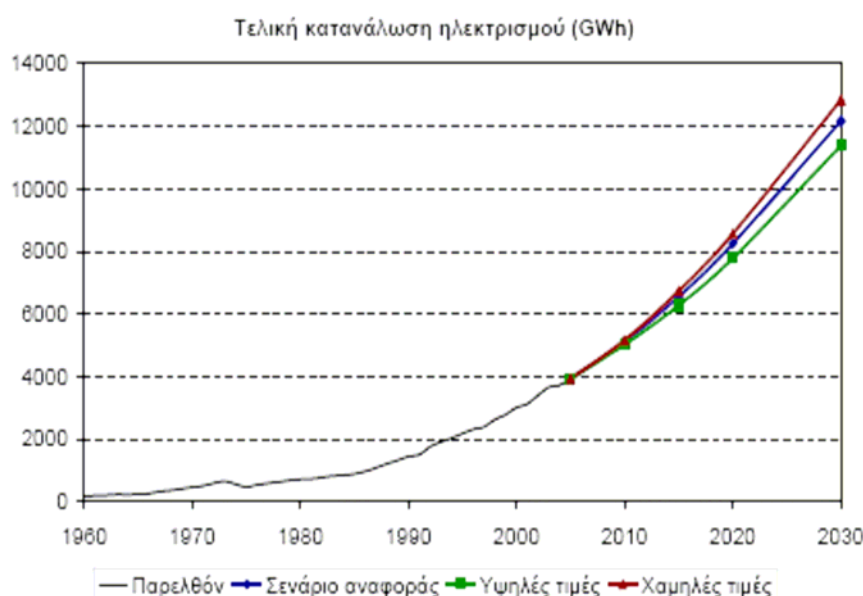
Η Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου

- **Παραγωγικό σύστημα και αναπτυξιακό πρόγραμμα**

Η ΑΗΚ Κύπρου είναι ένας ανεξάρτητος ημικρατικός οργανισμός που ιδρύθηκε το 1952 σύμφωνα με τον *Περί Αναπτύξεως Ηλεκτρισμού Νόμο* για την άσκηση δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την παραγωγή, μεταφορά και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας στην Κύπρο. Έπειτα από την παύση λειτουργίας του *Διυλιστηρίου Κύπρου* το 2004, η ΑΗΚ αποτελεί την μόνη ενεργειακή επιχείρηση που δραστηριοποιείται στην χώρα.

Το σύστημα παραγωγής του οργανισμού συγκροτείται από τρεις ηλεκτροπαραγωγούς σταθμούς (Δεκέλειας, Μονής, Βασιλικού), συνολικής ισχύος 1118 MW²⁰. Η ΑΗΚ υλοποιεί ένα φιλόδοξο αναπτυξιακό πρόγραμμα με στόχο τη αντιμετώπιση της ραγδαίας αύξησης που προβλέπεται να σημειώσει η ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας κατά τη διάρκεια των επόμενων δεκαετιών στην Κύπρο. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα πρόσφατης έρευνας του *Κέντρου Οικονομικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Κύπρου*, η κατανάλωση ηλεκτρισμού προβλέπεται να *τριπλασιαστεί κατά τη διάρκεια της επόμενης εικοσιπενταετίας*, με αυξημένη συμμετοχή των οικιακών πελατών και του τριτογενούς τομέα²¹.

Διάγραμμα 64. Πρόβλεψη της τελικής κατανάλωσης ηλεκτρισμού της Κύπρου σύμφωνα με τα τρία σενάρια τιμών πετρελαίου

Πηγή: Ζαχαριάδης (2006)

Όπως φαίνεται χαρακτηριστικά στο Διάγραμμα 64, η κατανάλωση ηλεκτρισμού στην Κύπρο παρουσιάζει χαμηλή ελαστικότητα τιμής. Συνολικά, οι διακυμάνσεις στα μελλοντικά επίπεδα κατανάλωσης που προκύπτουν από την επικράτηση υψηλών ή χαμηλών τιμών πετρελαίου υπολογίζεται ότι δεν θα υπερβαίνουν το $\pm 10\%$.

²⁰ Μια πρόσθετη μονάδα 50 MW θα τεθεί σε λειτουργία στο Σταθμό Δεκέλειας πριν από το καλοκαίρι του 2008 με στόχο την διατήρηση του ποσοστού εφεδρείας σε επίπεδα που να αποκλείουν το ενδεχόμενο εκδήλωσης εκτεταμένων διακοπών.

²¹ Ζαχαριάδης, Θ. (2006), «Μακροχρόνια Πρόβλεψη της Κατανάλωσης Ηλεκτρισμού στην Κύπρο: Σενάρια και Αβεβαιότητες», Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής 09-06, Κέντρο Οικονομικών Ερευνών, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η τέταρτη μονάδα συνδυασμένου κύκλου στο Σταθμό Βασιλικού (120MW) υπολογίζεται να τεθεί σταδιακά σε λειτουργία από το καλοκαίρι του 2008. Η μονάδα αυτή θα λειτουργήσει αρχικά με ντίζελ και στη συνέχεια με υδροποιημένο φυσικό αέριο. Με την προσθήκη της μονάδας στη Δεκέλεια, η εγκαταστημένη ισχύς της ΑΗΚ προβλέπεται να αυξηθεί στην αρχή του 2009 κατά 15%, ήτοι 170 συνολικά MW. Μεσοπρόθεσμα, η ΑΗΚ προβλέπει τη κατασκευή δύο επιπλέον μονάδων συνδυασμένου κύκλου.

Πίνακας 7. Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Αρχής Ηλεκτρισμού στον Τομέα της Ηλεκτροπαραγωγής

Σταθμός	Ισχύς (MW)	Έτος εμπορικής λειτουργίας
Μονάδα Συνδυασμένου Κύκλου (Σταθμός Βασιλικού)	1 x 120	2009
Μονάδα Συνδυασμένου Κύκλου (Σταθμός Βασιλικού)	1 x 220	2011
Μονάδα Συνδυασμένου Κύκλου (Σταθμός Βασιλικού)	1 x 220 MW	2012
Απενεργοποίηση Ατμοηλεκτρικών Μονάδων (Σταθμός Μονής)	6 x 30 (απενεργοποίηση)	2012

Οι επενδύσεις του οργανισμού κατά τα επόμενα 10 έτη υπολογίζονται συνολικά στα 1,93 δισεκατομμύρια ευρώ²². Οι επενδύσεις αυτές, συμβάλλοντας στην αξιοποίηση του φυσικού αερίου ως βασικού καυσίμου, στοχεύουν στην άμεση διαφοροποίηση του ενεργειακού μείγματος της χώρας καθώς και στην δραστική μείωση των αυξημένων επιπέδων εκπομπής ρύπων που προκαλεί η χρήση βαρέως μαζούτ. Παράλληλα, η αυξημένη αποδοτικότητα των νέων σταθμών συνδυασμένου κύκλου αναμένεται μεσοπρόθεσμα να συμβάλλει σε μείωση των τιμών του ηλεκτρικού ρεύματος.

- **Το φυσικό αέριο και η ΑΗΚ**

Το Υπουργείο Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού έχει δρομολογήσει τη δημιουργία ενός Ενεργειακού Κέντρου στην περιοχή Βασιλικού το οποίο θα περιλαμβάνει εγκαταστάσεις εισαγωγής και αποθήκευσης φυσικού αερίου καθώς και εισαγωγής και αποθήκευσης λειτουργικών αποθεμάτων και αποθεμάτων ασφαλείας πετρελαιοειδών.

²² Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου, «Παρουσίαση Πεπραγμένων της ΑΗΚ για το 2006», Δελτίο Τύπου, 19.11.2007

Αξίζει να σημειωθεί ότι με βάση τις πρώτες επίσημες ανακοινώσεις για το συγκεκριμένο ζήτημα, το 2001, η διέλευση του φυσικού αερίου στην Κύπρο είχε δρομολογηθεί αρχικά για το 2005. Ωστόσο, οι αβεβαιότητες αναφορικά με τον καταλληλότερο τρόπο μεταφοράς του φυσικού αερίου (με αγωγό από τη Μέση Ανατολή ή από θαλάσσια οδό σε υγροποιημένη μορφή) μεταφράστηκαν σε πολυετή καθυστέρηση.

Παρά τη οριστική επίλυση του συγκεκριμένου ζητήματος με την επιλογή της δια θαλάσσης μεταφοράς, μια αντιπαράθεση, το 2007, μεταξύ της ΑΗΚ και του Υπουργείου Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού -ύστερα από την απόφαση του τελευταίου να προχωρήσει στην επιλογή μιας Πλωτής Μονάδας Αποθήκευσης και Απούγρωποισης²³ - προκάλεσε νέες αβεβαιότητες αναφορικά με τις διαδικασίες, τις συνθήκες και τον χρονικό ορίζοντα αξιοποίησης του φυσικού αερίου για σκοπούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Βασικό επιχείρημα του υπουργείου αποτελούσε το γεγονός ότι η καθυστέρηση στη διέλευση του φυσικού αερίου στο πλαίσιο της παρούσας διεθνούς ενεργειακής συγκυρίας θα προκαλούσε σημαντικά κόστη, τα οποία υπολογίστηκαν από την *Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας Κύπρου* (στο εξής ΡΑΕΚ) μεταξύ 1,0 και 1,3 δισεκατομμυρίων περίπου ευρώ για την περίοδο 2009-2015²⁴. Οι αμφιβολίες που εξέφρασαν τόσο η διοίκηση και οι συντεχνίες της ΑΗΚ όσο και εμπειρογνώμονες της *Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων*²⁵ αναφορικά με την αξιοπιστία της συγκεκριμένης επιλογής έθεσαν τις βάσεις για την επιτάχυνση των διαδικασιών κατασκευής ενός χερσαίου τερματικού²⁶, καθώς και για την μελλοντική προκήρυξη

²³ Floating Storage and Regasification Unit.

²⁴ Ο υπολογισμός αυτός αφορά το χρονικό διάστημα 2009-2015. Ειδικότερα, το κόστος που θα προκαλέσει η καθυστέρηση στην έλευση φυσικού αερίου υπολογίζεται στα £36 εκ. για το 2009, £77 εκ. για το 2010, £180 εκ. για το 2011, £308 εκ. για το 2012, £440 για το 2013, £578 εκ. για το 2014 και £750 εκ. για το 2015.

²⁵ Η *Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων* έχει παραχωρήσει δάνειο 100 εκατ. στην ΑΗΚ για τον εκσυγχρονισμό του δικτύου μεταφοράς και διανομής. Το βασικό επιχείρημα που προβάλλεται από τους εμπειρογνώμονες του κοινοτικού φορέα αφορά στο γεγονός ότι δεν καταγράφεται μέχρι σήμερα σε παγκόσμιο επίπεδο παρόμοια μονάδα σε επιχειρησιακό στάδιο. Εκτιμάται συνεπώς πως θα ήταν ασφαλέστερο η λειτουργία μιας πλωτής μονάδας απούγρωποισης να εγκαινιαστεί σε χώρα της οποίας η ενεργειακή επάρκεια δεν θα κινδύνευε από αβεβαιότητες που συνοδεύουν την συγκεκριμένη επιλογή.

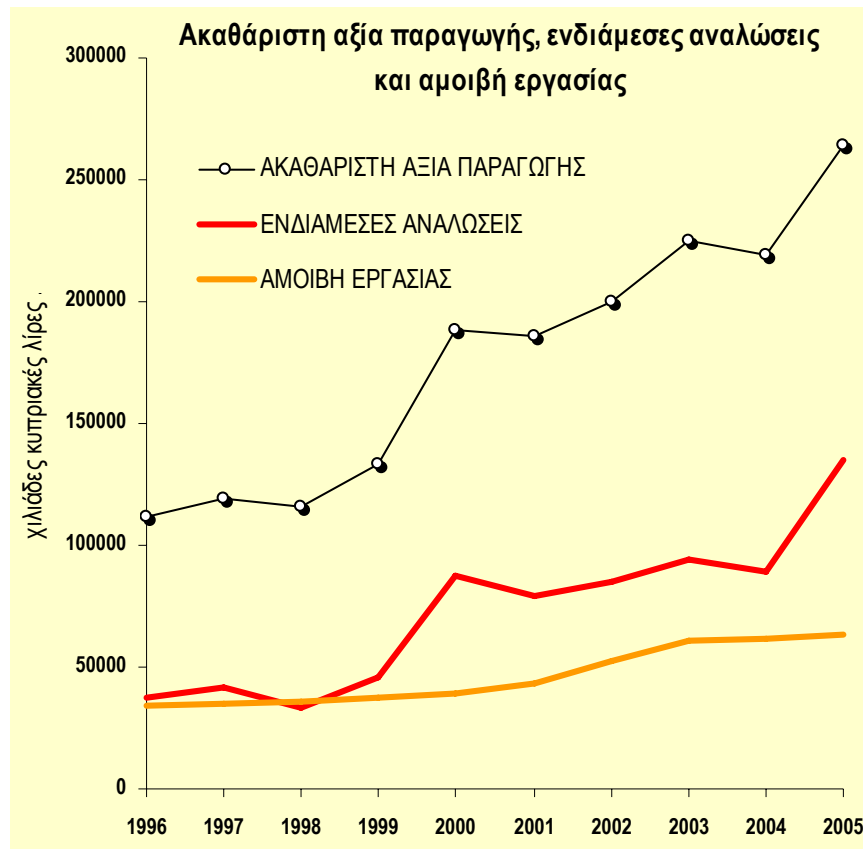
²⁶ Το ποσοστό συμμετοχή της ΑΗΚ στο ιδιοκτησιακό καθεστώς της *Δημόσιας Εταιρίας Φυσικού Αερίου* και της *Κοινοπραξίας Χερσαίου Τερματικού* αναμένεται να τεθούν υπό συζήτηση στο προσεχές μέλλον.

της αγοράς φυσικού αερίου ως «αναδυόμενη»²⁷.

**Παραγωγικές
και
οικονομικές
επιδόσεις της
ΑΗΚ**

Οι οικονομικές και παραγωγικές επιδόσεις του οργανισμού κρίνονται σε γενικές γραμμές ως ικανοποιητικές. Η *ακαθάριστη αξία παραγωγής* του οργανισμού, σε τρέχουσες τιμές, κατά τα έτη 1996-2005 υπερδιπλασιάστηκε (Διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 65

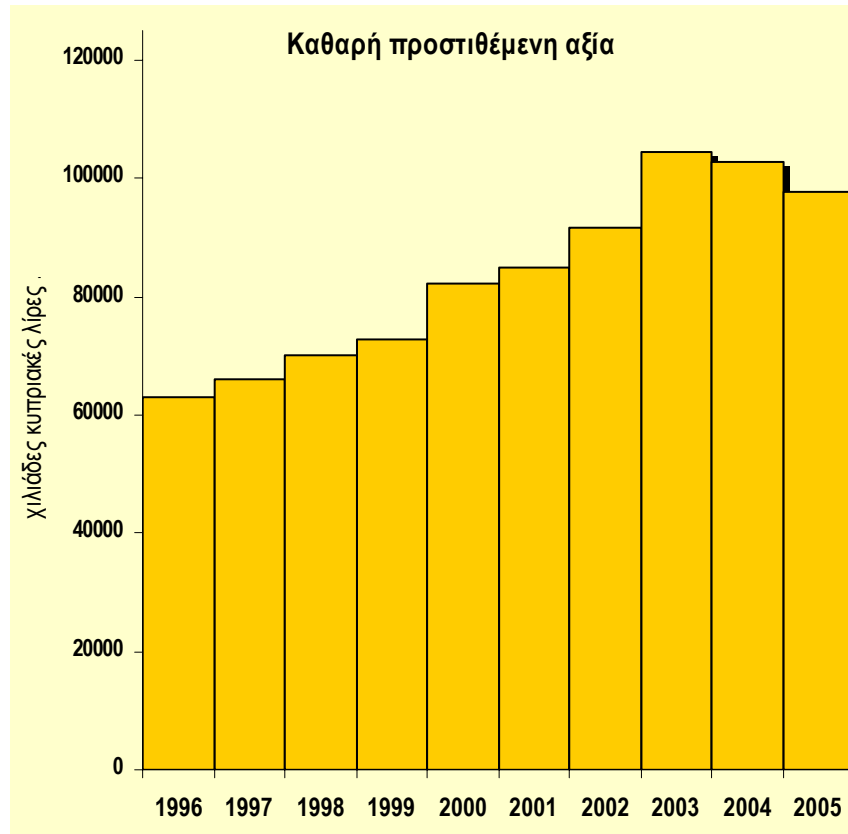

Αυτό προέκυψε ως αποτέλεσμα, πρώτον, της αύξησης του όγκου των πωλήσεων ηλεκτρικής ενέργειας από την ΑΗΚ περίπου κατά 70%, και δεύτερον, της ανόδου της μέσης τιμής της κιλοβατώρας κατά 40% περίπου. Μεγάλη αύξηση παρουσίασαν οι ενδιάμεσες αναλώσεις (αγαθά και υπηρεσίες που η επιχείρηση αγόρασε από τρίτους) με αποτέλεσμα η *καθαρή προστιθέμενη αξία* να υποχωρήσει ελαφρά από το 2003 έως το 2005 (Διάγραμμα 4).

²⁷ Για την υπεξαίρεση της κυπριακής αγοράς φυσικού αερίου από την Κοινοτική Οδηγία 2003/55/ΕΚ, βλέπε την Έκθεση της Gas Strategies για λογαριασμό της Κυπριακής Κυβέρνησης με τίτλο «Position Paper on Gas Industry Structure».

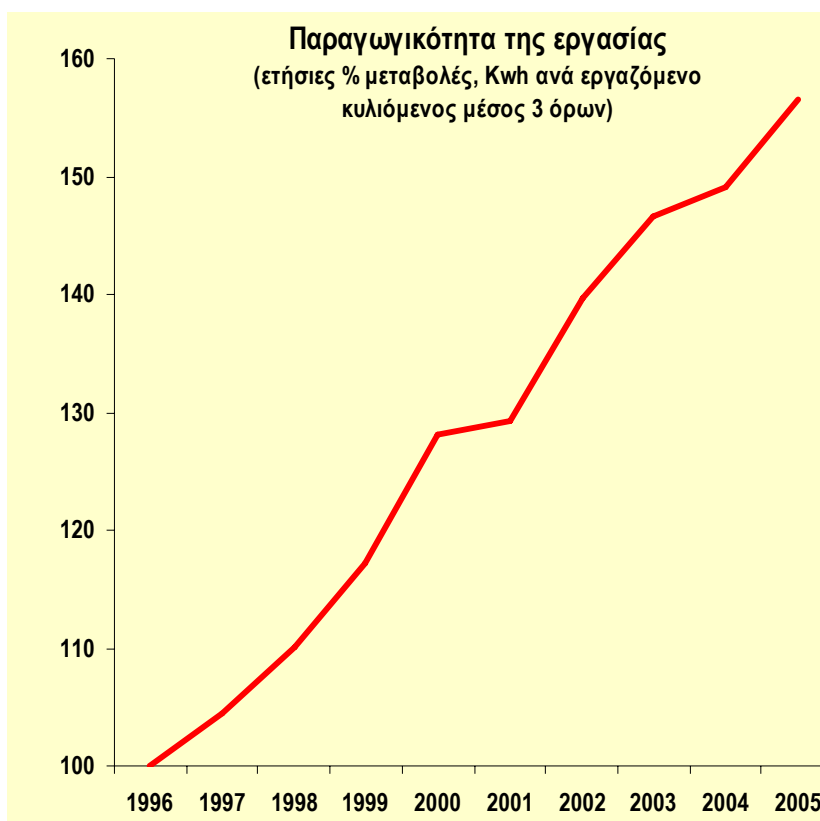
Εντούτοις, η συνολική αύξηση της καθαρής προστιθέμενης αξίας για το σύνολο των εννέα ετών ανήλθε σε 55% περίπου σε τρέχουσες τιμές, και σε 25% περίπου σε αγοραστική δύναμη του 1996 (αποπληθωρισμός με τον δείκτη ιδιωτικής κατανάλωσης).

Διάγραμμα 66. Εξέλιξη καθαρής προστιθέμενης αξίας ΑΗΚ

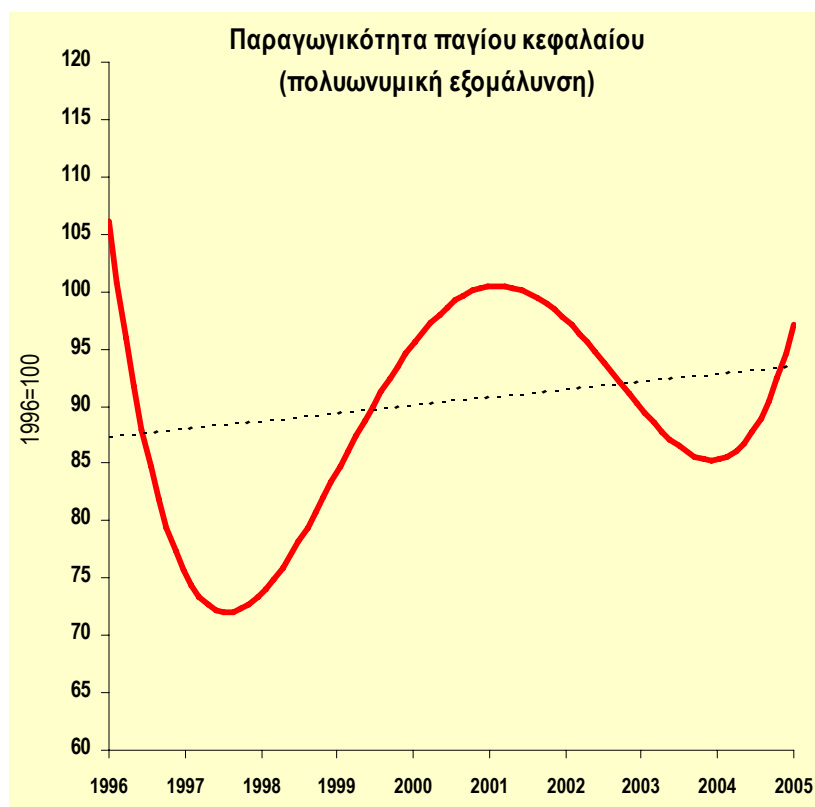

Η παραγωγικότητα της εργασίας (υπολογισμένη σε κιλοβατώρες ανά απασχολούμενο) παρουσίασε άνοδο της τάξης του 5% ετησίως. Η άνοδος αυτή αντιστοιχεί σωρευτικά σε 55% περίπου για τα εννέα τελευταία έτη 1996-2005. Η παραγωγικότητα του κεφαλαίου (δηλαδή ο λόγος καθαρής προστιθέμενης αξίας/αποθέματος παγίου κεφαλαίου) παρουσίασε βελτίωση (Διάγραμμα 6) και ο δείκτης κερδοφορίας (η απόδοση παγίου κεφαλαίου πριν τη φορολογία και το έκτακτο κονδύλι, αλλά μετά την πληρωμή των χρηματοοικονομικών εξόδων) παρουσίασε σταθερότητα με μια μικρή πτώση, ωστόσο, κατά το 2005 (Διάγραμμα 7). Αυτή η τελευταία εξέλιξη δεν οφείλεται στη μεγάλη αύξηση των μισθών, αλλά στην αύξηση του κόστους των ενδιάμεσων αναλώσεων που προκάλεσε μείωση της προστιθέμενης αξίας καθώς δεν μεταφέρθηκε στις τιμές. Αυτό το τελευταίο γεγονός είχε αντίκτυπο στην απόδοση κεφαλαίου, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 69.

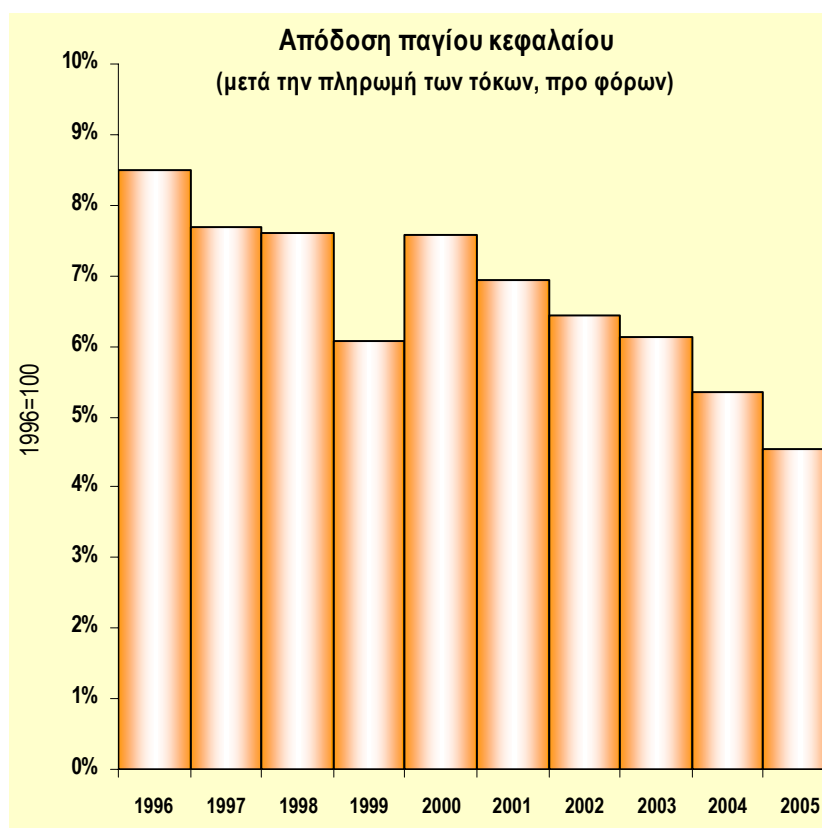
Διάγραμμα 67

Διάγραμμα 68

Διάγραμμα 69

Η ανάγκη για διευρυμένη αξιολόγηση

Το ζήτημα της ενέργειας στην Κύπρο, όπως στα περισσότερα κράτη του κόσμου, αποτελεί αντικείμενο έντονων δημόσιων προβληματισμών και συζητήσεων που αναζωπυρώνουν, σε τακτά χρονικά διαστήματα, οι γεωπολιτικές εντάσεις στη Μέση Ανατολή και οι αναταραχές στις διεθνείς αγορές ενεργειακών πρώτων υλών. Αξίζει να σημειωθεί πως μεγάλο τμήμα των παρεμβάσεων που καταγράφονται στις δημόσιες τοποθετήσεις παρουσιάζουν αποσπασματικό χαρακτήρα, αδυνατώντας να προσεγγίσουν το σύνολο των προκλήσεων που προκύπτουν από την ανάδυση του νέου διεθνούς ενεργειακού περιβάλλοντος²⁸. Παράλληλα, το μεγαλύτερο τμήμα των ερευνητικών εργασιών με αντικείμενο την αξιολόγηση των δημοσίων επιχειρήσεων του ενεργειακού τομέα -και σε γενικότερες γραμμές των επιχειρήσεων που ανήκουν στις βιομηχανίες δικτύου²⁹- δεν

²⁸ Στην καλύτερη περίπτωση, οι παρεμβάσεις αυτές βασίζονται στο τρίπτυχο Ανταγωνιστικότητα-Ασφάλεια Εφοδιασμού-Περιβάλλον που ορίζει την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ.

²⁹ Μεταφορές, τηλεπικοινωνίες, ταχυδρομικές υπηρεσίες, δίκτυα ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου.

στηρίζεται σε πλουραλιστικές διαδικασίες αξιολόγησης που να αναδεικνύουν το σύνολο των κοινωνικοοικονομικών και αναπτυξιακών επιδόσεων που χαρακτηρίζουν τους οργανισμούς κοινής ωφέλειας. Οι αναλύσεις αυτές περιορίζονται στην πλειονότητά τους στην χρήση δεικτών αποδοτικότητας και παραγωγικότητας χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ότι η μεγιστοποίηση της κερδοφορίας δεν αποτελεί σχεδόν ποτέ πρωτεύοντα στόχο των εν λόγω επιχειρήσεων³⁰. Σε περίπτωση συγκρίσεων με αντίστοιχες επιδόσεις του ιδιωτικού τομέα, η αποκλειστική αναφορά στους δείκτες αυτούς καταλήγει συνεπώς σε μια άνιση σύγκριση αποτελεσμάτων³¹. Συμπερασματικά, ο τομέας της ενέργειας, εξαιτίας του κατεξοχήν στρατηγικού ρόλου που κατέχει στα σύγχρονα κοινωνικοοικονομικά συστήματα, απαιτεί τη διαμόρφωση ενός πλουραλιστικού συστήματος διακυβέρνησης που να αποσκοπεί, μεταξύ άλλων:

- Στη διασφάλιση της μέγιστης οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής προσβασιμότητας στις παρεχόμενες υπηρεσίες ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη διασφάλιση της δυνατότητας άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του πολίτη.
- Στη συμβολή στην εθνική ενεργειακή πολιτική (διαφοροποίηση ενεργειακού μείγματος, διασφάλιση μακροπρόθεσμων επενδύσεων, ασφάλεια εφοδιασμού, Έρευνα & Ανάπτυξη, εξοικονόμηση ενέργειας).
- Στην καθολική υπαγωγή των δραστηριοτήτων του ενεργειακού τομέα στην έννοια της *αειφόρου ανάπτυξης*.
- Στην συνδρομή στην οικονομική και κοινωνική πρόοδο, στην απασχόληση και στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη.

³⁰ Bertero, Elisabetta. "Does a Change in Ownership Firms, from Public to Private, make a Difference?", *First Milan European Workshop, Papers and Proceedings*. December. 2002; Parenteau, R. (1997), "La performance des entreprises publiques" in M.M Guay (ed.), *Performance et Secteur Public*, Presses Universitaires du Québec. Νεγρεπόντη-Δελιβάνη Μ. (1993), *Ιδιωτικές και Δημόσιες Επιχειρήσεις*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη.

³¹ Bozec, R. (2004), "L'analyse comparative de la performance entre les entreprises publiques et les entreprises privées : le problème de mesure et son impact sur les résultats », *L'actualité Economique, Revue d'analyse économique*, vol. 80, No 4, décembre 2004.

- **Κοινωνική Εταιρική Ευθύνη και Οργανισμοί Κοινής Ωφέλειας: μια σχέση ασυμβατότητας;**

Αν και η *Κοινωνική Εταιρική Ευθύνη*³² (στο εξής ΚΕΕ) δύναται φαινομενικά να λάβει υπόψη της μια σειρά επιδόσεων ευρύτερου κοινωνικού και περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, η πρακτική αυτή αδυνατεί να ενσωματώσει, στην περίπτωση των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, ορισμένα θεμελιώδη ζητήματα για την αποτελεσματικότητα αυτών των οργανισμών σε όρους κοινωνικής, οικονομικής και εδαφικής συνοχής³³. Το σημαντικότερο μειονέκτημα της ΚΕΕ συνδέεται με το γεγονός ότι η πρακτική αυτή δεν αντιστοιχεί σε καμιά περίπτωση σε μια πραγματική απόπειρα επαναπροσδιορισμού και πλαισίωσης των υφιστάμενων επιχειρησιακών προτύπων. Η ΚΕΕ εντάσσεται ως εκ τούτου εντός του πλαισίου λειτουργίας που ορίζουν οι «νόμοι της αγοράς», καθιστώντας αδιανόητη την πρόβλεψη ουσιαστικών παρεκκλίσεων από τον στόχο της μεγιστοποίησης της κερδοφορίας. Σε ένα επικριτικό εξάλλου άρθρο του για την κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων, ο κορυφαίος οικονομολόγος του νέο-φιλελευθερισμού Milton Friedman υπενθύμιζε, πριν από 35 περίπου έτη, πως η μόνη πραγματική κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων δεν μπορεί να είναι άλλη από την ικανότητά της να χρησιμοποιήσει τους πόρους της σε δραστηριότητες που επιτρέπουν την μεγαλύτερη δυνατή αύξηση των κερδών της³⁴. *Η κοινωνική ευθύνη της επιχείρησης σήμερα, κινούμενη στις παρυφές της φιλανθρωπίας, χαρακτηρίζεται πολύ περισσότερο ως μια συγκυριακή απόπειρα των πολυεθνικών επιχειρήσεων να αποκαταστήσουν σε επικοινωνιακό επίπεδο την ολοένα και πιο αμφισβητούμενη ηθική νομιμότητα του νεοφιλελευθερισμού παρά ως μια πραγματικά εναλλακτική μορφή κατανομής των πόρων με στόχο την επίτευξη στόχων γενικού συμφέροντος*³⁵. Συμπερασματικά, η παρέκκλιση από την μεγιστοποίηση της βραχυπρόθεσμης κερδοφορίας αποκτά στο

³² Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή περιγράφει την *Κοινωνική Εταιρική Ευθύνη* (Corporate Social Responsibility) ως μια έννοια σύμφωνα με την οποία οι εταιρίες ενσωματώνουν, σε εθελοντική βάση, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες και επαφές τους με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη.

³³ Τόσο η *Αρχή Ηλεκτρισμού* όσο και η *Αρχή Τηλεπικοινωνιών* αναφέρουν στις ιστοσελίδες τους την κοινωνική εταιρική ευθύνη.

³⁴ Friedman, M. (1970), "The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits", *The New York Times Magazine*, September 13, 1970.

³⁵ Coutrot, T. (2003), "Responsabilité sociale des entreprises ou contrôle démocratique des décisions économiques", *L'Economie Politique* no 18, Trimestriel Avril 2003.

πλαίσιο της ΚΕΕ αποσπασματικό και έκτακτο χαρακτήρα, με μοναδικό στόχο τη διατήρηση ή ακόμα και την αύξηση, μεσοπρόθεσμα, των κερδών της επιχείρησης³⁶.

Τέλος, η ΚΕΕ δεν παύει να χαρακτηρίζεται από μια σοβαρή αβεβαιότητα όσον αφορά την πραγματική της αποτελεσματικότητα, δεδομένου ότι η πρακτική αυτή εντάσσεται στη *soft law*, δηλαδή σε ένα σύνολο εθελοντικών δραστηριοτήτων που αναιρούν τη δυνατότητα άσκησης μιας *πραγματικής και γενικευμένης πολιτικής για την ρύθμιση του κοινωνικού και οικονομικού συστήματος*.

Για τους παραπάνω λόγους, η επιλογή της ΚΕΕ ως εργαλείο αξιολόγησης των κοινωνικών και αναπτυξιακών επιδόσεων των οργανισμών κοινής ωφέλειας εκτιμάται ότι αποτελεί σε γενικές γραμμές μια ατυχή πρωτοβουλία, προκαλώντας *ένα σοβαρό αποπροσανατολισμό αναφορικά με το ποιο είναι οι πραγματικοί κοινωνικοί στόχοι τους οποίους εξυπηρετούν οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας*. Η παρατήρηση αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία τη στιγμή που οι δημόσιες επιχειρήσεις και υπηρεσίες κοινής ωφέλειας αποτελούν σε διεθνές επίπεδο επίκεντρο των πολιτικών ιδιωτικοποίησης και απελευθέρωσης της αγοράς.

Η σημασία των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας για την δυνατότητα άσκησης των *Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Πολίτη* καθιστά αντιθέτως αναγκαία την πρόβλεψη εναλλακτικών μορφών διακυβέρνησης, συντείνοντας σε μια πολιτική ρύθμιση του οικονομικού συστήματος. Η διασφάλιση της κοινωνικής, οικονομικής και εδαφικής συνοχής προϋποθέτει εν ολίγοις την υπεξάιρεση ορισμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων από τους μονοδιάστατους νόμους του ανταγωνισμού. Η αξιοποίηση της τιμολογιακής πολιτικής της επιχείρησης ως εργαλείο άσκησης κοινωνικής πολιτικής, η διασφάλιση της εδαφικής συνοχής χάρη στην υλοποίηση μη αποδεκτών -με βάση ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια - επενδύσεων καθώς και η διασφάλιση της μακροπρόθεσμης ενεργειακής επάρκειας μέσω της

³⁶ Συγκρίνοντας τις δαπάνες ιδιωτικών και δημοσίων επιχειρήσεων, ο ειδικός σε θέματα δημοσίων επιχειρήσεων V. V. Ramapadham σημείωνε πως οι κοινωνικές δαπάνες των οργανισμών του ιδιωτικού τομέα δεν πραγματοποιούνται σχεδόν ποτέ εν γνώσει μιας αρνητικής επίπτωσης στο συνολικό τους εισόδημα, σε αντίθεση με τις δεσμεύσεις των δημοσίων οργανισμών κοινής ωφέλειας όσον αφορά την απασχόληση, την περιφερειακή ανάπτυξη και τον καθορισμό ειδικών τιμών βάσει κοινωνικών και άλλων κριτηρίων. Το μεγαλύτερο μέρος των κοινωνικών δαπανών αποσκοπεί στην μελλοντική αύξηση των μεριδίων αγοράς της επιχείρησης που τις πραγματοποιεί.

υλοποίησης επενδύσεων με χαμηλή απόδοση κεφαλαίου απεικονίζουν την συγκεκριμένη αναγκαιότητα. Η παρατήρηση αυτή οδηγεί σε δύο συμπεράσματα:

- Η πλήρης εγκατάλειψη των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας στην ελεύθερη αγορά θέτει τις βάσεις για την εκδήλωση, μεσοπρόθεσμα, σοβαρών αναπτυξιακών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών ελλειμμάτων.
- Οι επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, λόγω της σημασίας των υπηρεσιών που παρέχουν για την λειτουργία του δημοκρατικού συστήματος και την κοινωνική συνοχή καθώς και λόγω των τεχνικο-οικονομικών ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζουν οι βιομηχανίες δικτύου (αύξουσες αποδόσεις, ύψος κεφαλαιουχικών δαπανών, ολιγοπωλιακός ανταγωνισμός) καθιστούν απαραίτητη τη συστηματική αξιοποίηση ειδικά σχεδιασμένων εργαλείων με αντικείμενο την καταγραφή και αξιολόγηση των κοινωνικοοικονομικών, χωρικών και αναπτυξιακών επιδόσεων που τις χαρακτηρίζουν.

Το σύστημα CEEP/CIRIEC αποτελεί ίσως την σημαντικότερη μέχρι σήμερα προσπάθεια αναφορικά με την αξιοποίηση πλουραλιστικών κριτηρίων αξιολόγησης των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας.

• **Μεθοδολογία αξιολόγησης των επιδόσεων της ΑΗΚ**

Η από κοινού εργασία του *Ευρωπαϊκού Κέντρου Δημόσιων Επιχειρήσεων* (CEEP) και του *Διεθνούς Ερευνητικού Κέντρου για τη Δημόσια Οικονομική, την Κοινωνική Οικονομία και τον Συνεργατισμό* (CIRIEC) συνέβαλε στην διαμόρφωση ενός πρότυπου συστήματος αξιολόγησης για τις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος³⁷. Το συγκεκριμένο μεθοδολογικό υπόδειγμα παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα δεδομένου ότι στηρίζεται:

- Σε μια αξιολόγηση που λαμβάνει υπόψη τους ιδιαίτερους στόχους και αποστολές που ιστορικά ανατέθηκαν στις δημόσιες επιχειρήσεις και υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, σε στόχους δηλαδή που υπάγονται σε τρεις θεμελιώδεις αρχές (διασφάλιση της ικανότητας άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του πολίτη, κοινωνική και εδαφική συνοχή, συμβολή στην υλοποίηση δημοσίων πολιτικών).

³⁷ CEEP-CIRIEC (2000), “Les services d’intérêt économique général en Europe : régulation, évaluation, financement, bonnes pratiques ». Rapport

- Σε μια πολυδιάστατη αξιολόγηση που προσεγγίζει τόσο τις χωρικές επιπτώσεις (τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό) όσο και τα διάφορα χρονικά αποτελέσματα (βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο, μακροπρόθεσμο) των αποφάσεων που υλοποιούνται.

Το σύστημα αυτό προβλέπει την αξιολόγηση έξι συνολικά κατηγοριών επιδόσεων:

- Την τιμή της υπηρεσίας.
- Την καθολική πρόσβαση, την κοινωνική και εδαφική συνοχή.
- Την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και προϊόντων.
- Τις σχέσεις με τους καταναλωτές.
- Τις θετικές και εξωτερικές οικονομίες.
- Τη συμβολή στην υλοποίηση άλλων δημόσιων πολιτικών.

Η αξιολόγηση των επιδόσεων της Αρχής Ηλεκτρισμού Κύπρου με βάση το σύστημα CEEP/CIRIEC

- **Η εξέλιξη του δείκτη τιμών ηλεκτρισμού στην Κύπρο και στην ΕΕ**

Διεθνείς συγκρίσεις

Οι τιμές (άνευ φόρων) για τους βιομηχανικούς καταναλωτές ήταν υψηλότερες από το μέσο όρο της ΕΕ-15 και ΕΕ-25 για την περίοδο 2000-2006, σε αντίθεση με τις τιμές για τους οικιακούς καταναλωτές που κυμαίνονταν σε χαμηλότερα επίπεδα από το μέσο όρο της ΕΕ-15 στο χρονικό διάστημα 1999-2005³⁸. Ωστόσο, το 2006, οι τιμές για τους οικιακούς καταναλωτές ξεπέρασαν για πρώτη φορά τον κοινοτικό μέσο όρο (ΕΕ-15). Το 2008, οι τιμές αυτές είναι οριακά υποδεέστερες από το μέσο όρο της ΕΕ-15 και ΕΕ-25. Οι τιμές σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης (PPS) αποτελούν μια καλύτερη μονάδα σύγκρισης των τιμών σε ενδοκοινοτικό επίπεδο. Η Κύπρος κατέλαβε το 2006 τη 10η θέση στην ΕΕ-25 όσον αφορά τις τιμές για τους οικιακούς καταναλωτές (συμπεριλαμβανομένων των φόρων), ενώ η τιμή πώλησης στους βιομηχανικούς πελάτες ήταν η 3η υψηλότερη στην Ευρώπη³⁹. Αξίζει να σημειωθεί πως μια πραγματική σύγκριση θα έπρεπε να λάβει υπόψη της τις σημαντικές

³⁸ Eurostat.

³⁹ Eurostat News Release, "Household electricity prices rose by 5% in 2005", 93/2006 - 14 June 2006, Revised Version.

φορολογικές διαφορές που καταγράφονται σε ενδοκοινοτικό επίπεδο στην αγορά ηλεκτρισμού. Ενδεικτικά, στις τιμές για τους οικιακούς καταναλωτές, τα επίπεδα φορολόγησης κυμαίνονται από 4,7% στη Μάλτα μέχρι 57,8% στη Δανία. (14,4% στην Κύπρο).

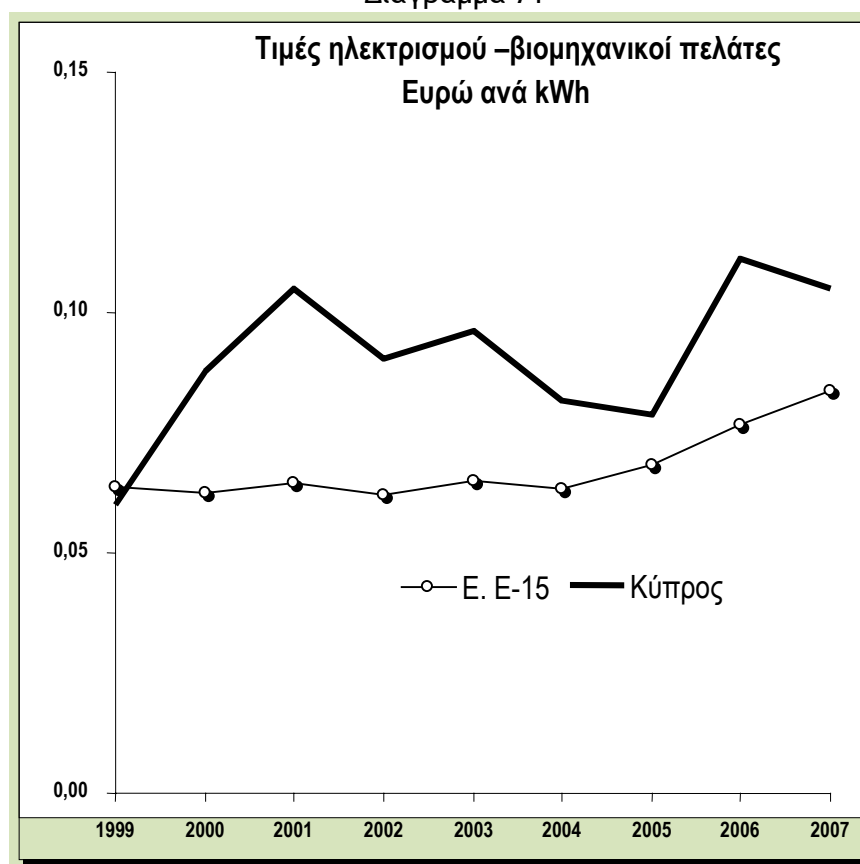
Διάγραμμα 70

Πηγή: Eurostat

Η αξία των ενδοκοινοτικών συγκρίσεων τιμών, ως ένδειξη αποτελεσματικότητας των εθνικών ενεργειακών συστημάτων, προσκρούει σε εμφανή εμπόδια εξαιτίας της έντονης ετερογένειας που χαρακτηρίζει την πρόσβαση των επιμέρους χωρών της ΕΕ σε εγχώριες πηγές ενέργειας. Η Κύπρος, από τη συγκεκριμένη άποψη βρίσκεται σε ιδιαίτερα δυσμενή θέση εξαιτίας της έλλειψης συμβατικών πρωτογενών μορφών ενέργειας. Ο νησιωτικός χαρακτήρας της Κύπρου φαίνεται παράλληλα να έχει διαδραματίσει αρνητικό ρόλο όσον αφορά την αξιοποίηση των σημαντικών οικονομικών και περιβαλλοντικών πλεονεκτημάτων του φυσικού αερίου, εξαιτίας κυρίως των τεχνικών δυσκολιών και του κόστους που προκύπτουν από τη μεταφορά του. Το μικρό μέγεθος της χώρας αποτελεί ένα επιπρόσθετο μειονέκτημα, περιορίζοντας τα πλεονεκτήματα σε όρους οικονομικών κλίμακας που διαθέτουν οι επιχειρήσεις μεγαλύτερων κρατών της Ηπειρωτικής Ευρώπης.

Διάγραμμα 71

- **Καταναμητικές επιπτώσεις της εξισορρόπησης των τιμών και η διασφάλιση του Δικαιώματος στην Ενέργεια**

Η οριστική κατάργηση των διεπιδοτήσεων, με εντολή της ΡΑΕΚ, αναμένεται να προκαλέσει αύξηση των τιμών ηλεκτρισμού για τους οικιακούς χρήστες στην Κύπρο⁴⁰. Η σταδιακή αυτή διαδικασία εκτιμάται ότι θα οδηγήσει σε εξισορρόπηση των τιμών προς όφελος των βιομηχανικών πελατών⁴¹. Συνολικά, η αύξηση των τιμών του πετρελαίου έχει ήδη αρχίσει να ασκεί πιέσεις στην οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών. Η παρατήρηση αυτή επιβεβαιώνεται από τα αποτελέσματα του Ευρωβαρομέτρου 262 για τις τεχνολογίες της ενέργειας που πραγματοποιήθηκε το 2006. Ενδεικτικά, οι Κύπριοι θεωρούν με σαφώς

⁴⁰ Για το συγκεκριμένο θέμα, βλέπε το άρθρο της Λυσάνδρου, Μ. «Ακριβαίνει το οικιακό ρεύμα», Πολίτης, 27/12/2007.

⁴¹ Δεν υπάρχουν ακριβείς υπολογισμοί για τις αλλαγές που θα προκύψουν από τη διαδικασία εξισορρόπησης. Οι κατά προσέγγιση εκτιμήσεις που κατέγραψε η ερευνητική ομάδα στη διάρκεια των επαφών της με στελέχη της ΑΗΚ κάνουν λόγο για αύξηση του οικιακού ρεύματος κατά 22 τοις εκατό και μείωση 15 μέχρι 30 τοις εκατό για τους βιομηχανικούς καταναλωτές.

υψηλότερα ποσοστά από τους υπόλοιπους ευρωπαϊούς πολίτες, πως η συγκράτηση της αύξησης στις τιμές της ενέργειας πρέπει να αποτελεί πρώτη προτεραιότητα της εθνικής ενεργειακής πολιτικής. Η δυσμενής εξέλιξη στις τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας αποτυπώνεται επίσης στα αποτελέσματα του τελευταίου Ευρωβαρομέτρου για τις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος (Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 260) βάσει του οποίου οι Κύπριοι πολίτες εκτιμούν σε ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό (43% έναντι 16% για την ΕΕ-25) πως οι τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας δεν είναι προσιτές (5^η θέση στην ΕΕ-25)⁴². Στο πλαίσιο της υφιστάμενης δυσμενούς ενεργειακής συγκυρίας και λαμβάνοντας υπόψη ότι η κατανάλωση ηλεκτρισμού στην Κύπρο χαρακτηρίζεται από χαμηλή ελαστικότητα-τιμής, οι αλλαγές στις τιμές που θα προκαλέσει η προαναγγελλόμενη από την ΡΑΕΚ κατάργηση των διεπιδοτήσεων αναμένεται να επιβαρύνει ακόμα περισσότερο τα νοικοκυριά.

Αξίζει παράλληλα να επισημανθεί η επιβολή προστίμου ύψους ενός εκατομμυρίου ευρώ που επέβαλε η Επιτροπή Ανταγωνισμού στην ΑΗΚ το Δεκέμβριο του 2005, υπό την κατηγορία ότι ο οργανισμός αυτός συνέχιζε να πραγματοποιεί ορισμένες διεπιδοτήσεις μεταξύ καταναλωτικών ομάδων (προς όφελος των αγροτών και των καταναλωτών που είχαν τοποθετήσει θερμοσυσσωρευτές). Το γεγονός αυτό φαίνεται να συνοδεύτηκε από μια στιγμιαία σύγχυση για τις επιμέρους αρμοδιότητες της ΑΗΚ, της κυβέρνησης, της Βουλής των Αντιπροσώπων και της ΡΑΕΚ αναφορικά με τον καθορισμό των τιμών καθώς και συνολικότερα όσον αφορά τον ρόλο των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και των ημικρατικών οργανισμών στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον.

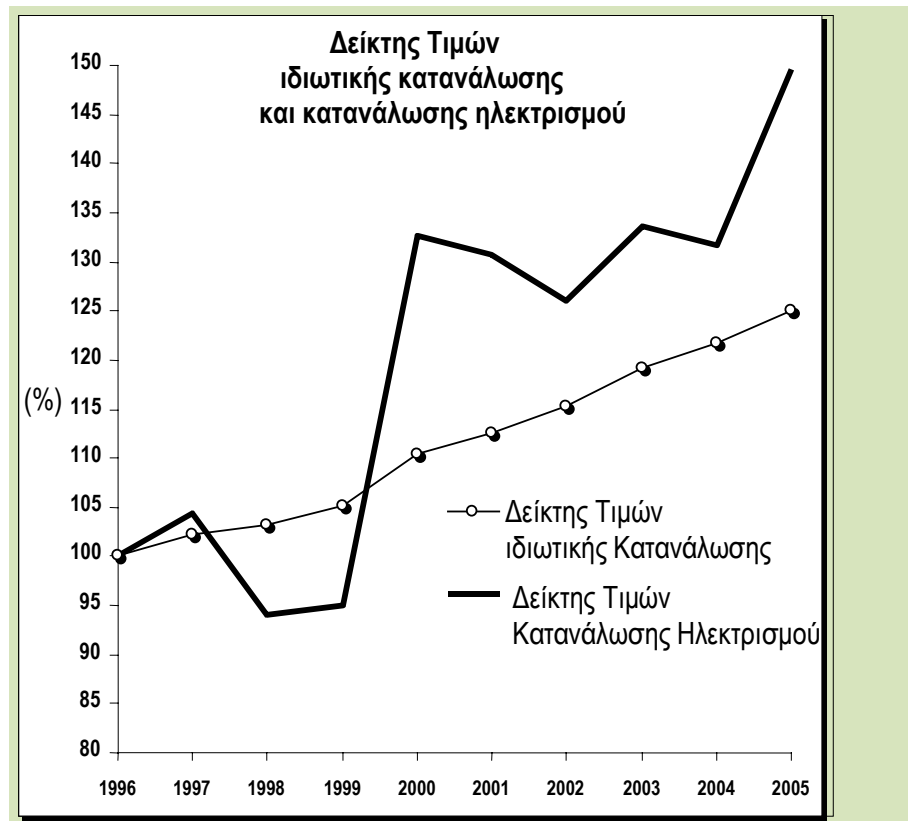
⁴² Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι παρά τα υψηλά επίπεδα *de facto* απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρισμού, η Φιλανδία και Σουηδία αντιστοιχούν στην δεύτερη και τρίτη πιο δυσμενή χώρα όσον αφορά την οικονομική προσιτότητα της ηλεκτρικής ενέργειας.

- **Καθολική Πρόσβαση, Κοινωνική και Εδαφική Συνοχή**

Καθολική Πρόσβαση και Εδαφική Συνοχή

Εν απουσία αντικειμενικών ποσοτικών μετρήσεων για το συγκεκριμένο ζήτημα, τα Ειδικά Ευρωβαρόμετρα 219 και 226 για τις Υπηρεσίες Γενικού Οικονομικού Ενδιαφέροντος συμβάλλουν σε μια στοιχειώδη εκτίμηση των επιπέδων καθολικότητας της παροχής ηλεκτρικού ρεύματος. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Ευρωβαρομέτρου 219, η Κύπρος καταλαμβάνει την 4^η θέση στην ΕΕ-25 όσον αφορά το βαθμό προσβασιμότητας σε παροχή ηλεκτρισμού⁴³. Τα ιδιαίτερα ικανοποιητικά αυτά αποτελέσματα επιβεβαιώνονται από το μεταγενέστερο Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 260 βάσει του οποίου οι Κύπριοι πολίτες καταλαμβάνουν τη δεύτερη θέση μαζί με την Πορτογαλία, τη Σλοβενία, τη Δανία και τη Λετονία όσον αφορά την ευκολία πρόσβασης σε δίκτυο παροχής ηλεκτρισμού στην ΕΕ-25.

Διάγραμμα 72

⁴³ Η προσβασιμότητα (accessibility) δεν αναφέρεται εδώ στην οικονομική προσβασιμότητα (affordability).

Κοινωνική συνοχή

Ακολουθώντας τις ρυθμιστικές πρακτικές σε κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ως αποτέλεσμα της σταδιακής κατάργησης των διεπιδοτήσεων, το Υπουργείο Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού ανακοίνωσε την πρόβλεψη μειωμένων τιμών με αποδέκτες 21 χιλιάδες νοικοκυριά από το Μάιο του 2006⁴⁴. Οι τιμές αυτές προβλέπουν μια μείωση της τάξης του 25% σε σχέση με την τιμή πώλησης στους οικιακούς πελάτες. Η νέα αυτή πρακτική, που καταγράφεται και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, εκτιμάται ότι σηματοδοτεί την μετάβαση από μια γενικευμένη ενεργειακή πολιτική, που στηρίχθηκε παραδοσιακά στην διεπίδότηση μεταξύ οικιακών και βιομηχανικών καταναλωτών, σε μια νέα πολιτική προνοιακού χαρακτήρα που απευθύνεται αποκλειστικά στις πλέον μειονεκτούσες κοινωνικές ομάδες. Σε συμβολικό επίπεδο, η εξέλιξη αυτή μπορεί να εκληφθεί ως μια σημαντική ρήξη σε σχέση με τον παραδοσιακό ρόλο των δημόσιων υπηρεσιών και επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας: με την υπαγωγή της στους νόμους της αγοράς, *η ενέργεια παύει να αποτελεί δικαίωμα αλλά ένα κοινό αγαθό, η πρόσβαση στο οποίο επιτυγχάνεται μέσω των μηχανισμών, και υπό τους όρους που θέτουν, οι κανόνες της αγοράς. Έτσι, η ενέργεια, από δημόσιο αγαθό μετατρέπεται σε εμπόρευμα.* Η εξέλιξη αυτή μεταφράζεται σε συρρίκνωση της κοινωνικής πτυχής της ενεργειακής πολιτικής. Ο προσανατολισμός στις τιμές και η *de facto* ευνοϊκότερη μεταχείριση των «μεγάλων» πελατών (βιομηχανικοί πελάτες) θέτουν τις βάσεις για την επιδείνωση των κοινωνικών ανισοτήτων και την εκδήλωση φαινομένων ενεργειακής ένδειας. Συμπερασματικά, ο *δημόσιος χώρος*, νοούμενο ως το αίσθημα ένταξης σε μια κοινότητα που αντιλαμβάνεται τα μέλη της με όρους ισότητας και αλληλεγγύης, υφίσταται, με τις εξελίξεις που διέπουν γενικότερα τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, σημαντική συρρίκνωση.

• Ποιότητα υπηρεσιών

Η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών λαμβάνει τρεις διαφορετικές εκφάνσεις: συνέχεια και ποιότητα της τροφοδοσίας, προσαρμοστικότητα και ασφάλεια.

⁴⁴ Βλέπε το άρθρο του Πέτρου Θεοχαρίδη, «Κοινωνικό Ρεύμα ΑΗΚ για 21.000 οικογένειες», Φιλελεύθερος, 11/04/2006.

Συνέχεια της υπηρεσίας - Παραγωγική επάρκεια

Το ηλεκτρικό σύστημα της Κύπρου χαρακτηρίζεται κατά γενική ομολογία από υψηλά επίπεδα αξιοπιστίας. Η Αρχή Ηλεκτρισμού υπήρξε από την ίδρυση της και βάσει νομοθεσίας ο κύριος υπεύθυνος για την ενεργειακή επάρκεια της χώρας. Για το συγκεκριμένο λόγο, η εγκατεστημένη ισχύς -ή ποσοστό εφεδρείας- όφειλε να είναι υψηλότερη κατά τουλάχιστον 20% από την προβλεπόμενη ζήτηση⁴⁵. Η ευθύνη για τη διασφάλιση της ασφάλειας, συνέχειας, ποιότητας και αξιοπιστίας της παροχής ηλεκτρισμού μεταβιβάστηκε στην Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας Κύπρου με την εφαρμογή του *Περί Ρύθμισης της Αγοράς Ηλεκτρισμού Νόμου* του 2003 [Ν.122(Ι)/2003].

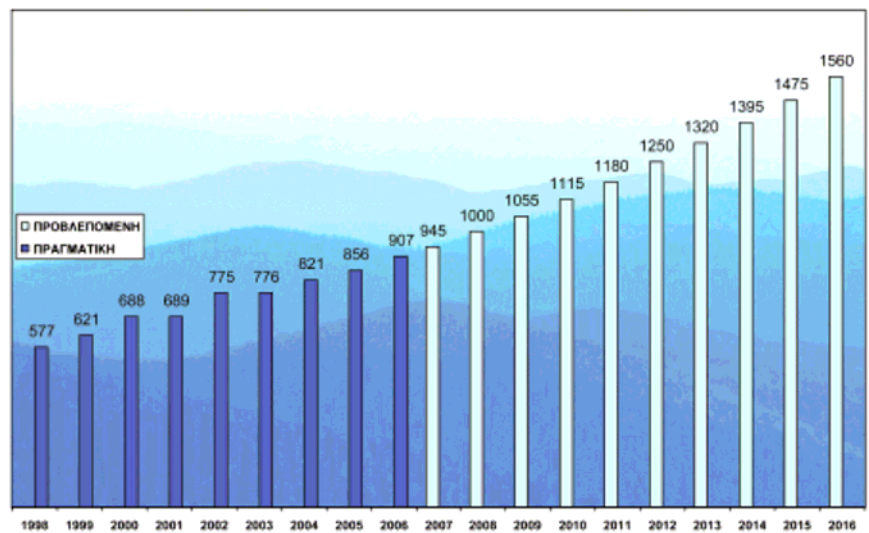
Είναι γενικά αποδεκτό ότι η διατήρηση ενός σχετικά υψηλού ποσοστού εφεδρείας παρουσιάζει θεμελιώδη σημασία για τη συνέχεια της παροχής ηλεκτρισμού δεδομένου ότι η Κύπρος δεν μπορεί να στηριχθεί στην εισαγωγή ενέργειας σε περίπτωση που καταγραφούν κίνδυνοι εκδήλωσης blackout. Ωστόσο -λόγω της ραγδαίας αύξησης της ζήτησης ηλεκτρισμού που προκάλεσαν τα τελευταία έτη η αύξηση της χρήσης ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συσκευών για οικιακές και εμπορικές χρήσεις όπως οι συσκευές ψύξης (κλιματιστικά) και θέρμανσης- το ποσοστό εφεδρείας εκτιμάται ότι υπέστη σταδιακά σημαντική μείωση. Σε απάντηση στην δυσμενή αυτή εξέλιξη και σε συνεννόηση με το Υπουργείο Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού και την ΡΑΕΚ, η ΑΗΚ ανέλαβε την ευθύνη εξεύρεσης επιπρόσθετης εφεδρείας δυναμικότητας 50 MW ενόψει της επόμενης θερινής περιόδου. Η επικείμενη λειτουργία της νέας μονάδας συνδυασμένου κύκλου στο Σταθμό Βασιλικού, ισχύος 120 MW, εντός του 2008, αναμένεται από την πλευρά της να συμβάλει καθοριστικά στην εξομάλυνση της ανησυχητικής αυτής κατάστασης. Παράλληλα, η ΡΑΕΚ έχει εγκρίνει την έκδοση δύο αδειών λειτουργίας για την κατασκευή δύο επιπλέον μονάδων συνδυασμένου κύκλου της ΑΗΚ συνολικής ισχύος 440 MW.

Με βάση τα σημερινά δεδομένα και εν απουσία ανταγωνιστών που να είναι σε θέση να συμβάλλουν σε μια ουσιαστική και διαχρονική

⁴⁵ Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε την ειδική έκδοση της Αρχής Ηλεκτρισμού «ΑΗΚ Πορεία 50 χρόνων 1952-2002».

αύξηση της εγκατεστημένης ισχύος⁴⁶, η ενεργειακή επάρκεια της Κύπρου φαίνεται να είναι στενά συνδεδεμένη με την ικανότητα της ΑΗΚ να υλοποιήσει με συνεκτικό τρόπο το αναπτυξιακό της πρόγραμμα.

Διάγραμμα 73. Ετήσια μέγιστη ζήτηση σε MW μέχρι το 2015

Πηγή: ΡΑΕΚ με βάση την Πρόβλεψη Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς Κύπρου

Σε γενικές γραμμές, τόσο η απουσία ιδιωτικών επιχειρήσεων -παρά το άνοιγμα στον ανταγωνισμό- όσο και οι σημαντικές αβεβαιότητες που χαρακτηρίζουν το τελικό βαθμό αξιοποίησης των αδειών που έχουν εκδοθεί για παραγωγή ηλεκτρισμού από ΑΠΕ (συνολικής ισχύος 600 MW το 2007), δεν επιτρέπουν την εκπόνηση αξιόπιστων προβλέψεων αναφορικά με τα δυνητικά οφέλη που η απελευθέρωση της αγοράς θα αποφέρει για τους καταναλωτές⁴⁷.

Προσαρμοστικότητα

Η έννοια της *προσαρμοστικότητας* περιγράφει κατά κύριο λόγο τις δραστηριότητες Έρευνας & Ανάπτυξης της επιχείρησης καθώς και την ικανότητα προσαρμογής των παρεχόμενων υπηρεσιών στην τεχνολογική πρόοδο και στις προσδοκίες των καταναλωτών. Οι ερευνητικές δραστηριότητες της ΑΗΚ βρίσκονται σε αρχικό ακόμα στάδιο. Ενδεικτικά για το έτος 2006, μόνο τρία άτομα εργάζονταν στο τμήμα Ε&Α του οργανισμού σε σύνολο 2045 ατόμων.

⁴⁶ Μόνο μια άδεια έχει παραχωρηθεί στην εταιρία Golar Energy Ltd για τη λειτουργία μιας πλωτής μονάδας συνδυασμένου κύκλου συνολικής ισχύος 240 MW. Οι άλλες άδειες αφορούν μονάδες περιορισμένης ισχύος.

⁴⁷ Zachariadis, T., (2007), "Energy Policy in Cyprus: Outlook and Major Challenges", Cyprus Economic Policy Review, Vol.1, No.1, pp. 27-48

Μια λογική εξήγηση για το συγκεκριμένο γεγονός είναι ότι η ΑΗΚ στηρίχθηκε ιστορικά σε τεχνολογίες που βρίσκονταν στο τέλος του κύκλου ζωής τους, γεγονός που δεν καθιστούσε απαραίτητη την πλαισίωση του οργανισμού από ερευνητικές δραστηριότητες και υποδομές. Εντούτοις, η κατάσταση αυτή εκτιμάται ότι αντιπροσωπεύει ένα σοβαρό μειονέκτημα για την επιχείρηση στο πλαίσιο της υφιστάμενης ενεργειακής και περιβαλλοντικής συγκυρίας, για δύο κυρίως λόγους:

- Η τήρηση των υποχρεώσεων του Πρωτοκόλλου του Κιότο απαιτεί την ανάπτυξη δραστηριοτήτων Ε&Α (ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, μείωση εκπομπών θερμοκηπιακών αερίων, εξοικονόμηση ενέργειας, κλπ).
- Οι προσπάθειες σε Ε&Α αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για την υιοθέτηση νέων τεχνολογικών λύσεων που να επιτρέπουν την βιώσιμη και ουσιαστική διαφοροποίηση του υφιστάμενου ενεργειακού μείγματος.

Η ΑΗΚ, χάρη στα τεχνολογικά και επιστημονικά χαρακτηριστικά του κλάδου της, στο υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των εργαζομένων της καθώς και στο μέγεθος της, κατέχει προνομιούχα θέση αναφορικά με την εκπλήρωση των στόχων που έθεσε η *Στρατηγική της Λισσαβόνας*, ήτοι μια ουσιαστική αύξηση των δαπανών της σε Ε&Α στο 3% του ΑΕΠ. Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι η αναιμική παρουσία της ΑΗΚ στο πεδίο της Ε&Α δεν αποδίδεται τόσο σε εγγενή χαρακτηριστικά της επιχείρησης όσο στα ίδια τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της κυπριακής οικονομίας⁴⁸. Η δυναμική που έχει αποκτήσει σήμερα το τμήμα Ε&Α της ΑΗΚ στο πλαίσιο ευρωπαϊκών ερευνητικών προγραμμάτων διαγραφεί σημαντικές προοπτικές για τον εκσυγχρονισμό του οργανισμού. Αξίζει επίσης να ληφθούν υπόψη τα οφέλη που θα απέρρεαν τόσο για την Κύπρο όσο και για άλλες χώρες από την σύσταση ευρωπαϊκών ενεργειακών πόλων συνεργασίας με τη συμμετοχή των επιχειρήσεων και ερευνητικών φορέων του ευρύτερου ενεργειακού τομέα των κρατών-μελών της ΕΕ. Ο τομέας της ενέργειας αναφέρεται ολοένα και περισσότερο σε ευρωπαϊκό επίπεδο ως χαρακτηριστικό παράδειγμα δραστηριοτήτων για τις οποίες η διαδικασία ολοκλήρωσης σε όρους αλληλεγγύης και συμπληρωματικότητας εμπεριέχει σημαντικότερες προοπτικές σε σχέση με την διαμόρφωση της ενιαίας αγοράς⁴⁹.

⁴⁸ Με βάση τα συγκριτικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας, οι δαπάνες για ερευνητικές δραστηριότητες της Κύπρου ανέρχονταν, το 2005, 0,40% του ΑΕΠ έναντι 1,91% κατά μέσο όρο στην Ε.Ε-15

⁴⁹ Jean-Paul Fitoussi, “ L'énergie pour relancer l'Europe”, Le Monde, 7.11.2006.

Σχέσεις με τους καταναλωτές

Η συμβολή της ΑΗΚ στην κοινωνική και οικονομική ευημερία χαίρει ευρείας αναγνώρισης από την κυπριακή κοινωνία. Η σαφήνεια και διαφάνεια των συμβολαίων καθώς και η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών συντελούν στην επίτευξη υψηλών επιπέδων ικανοποίησης μεταξύ των καταναλωτών. Οι πρόσφατες προσπάθειες που αναπτύχθηκαν από το *Τμήμα Εξυπηρέτησης Πελατών* με στόχο τη συνεχή βελτίωση των σχέσεων με τους καταναλωτές εκφράζει την ιδιαίτερη προσοχή που αποδίδει η επιχείρηση στους χρήστες της. Τα αποτελέσματα των πανευρωπαϊκών ερευνών πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα επιβεβαιώνουν τις παραπάνω εκτιμήσεις⁵⁰. Με βάση τα αποτελέσματα του Ειδικού Ευρωβαρομέτρου 219, οι Κύπριοι αναδεικνύονται ως οι πλέον ικανοποιημένοι καταναλωτές όσον αφορά τις πληροφορίες που λαμβάνουν από τον πάροχο τους. Η Κύπρος κατατάσσεται στη δεύτερη θέση μετά από τη Μάλτα όσον αφορά το βαθμό ικανοποίησης από τις υπηρεσίες του *Τμήματος Εξυπηρέτησης Πελατών*. Τέλος, οι Κύπριοι καταλαμβάνουν επίσης την 5^η θέση όσον αφορά το επίπεδο ικανοποίησης αναφορικά με τους όρους των συμβολαίων που τους προτείνονται. Τα παραπάνω αποτελέσματα επιβεβαιώνονται από την *Έρευνα Καταναλωτών* που πραγματοποίησε η Ipsos για την *Γενική Διεύθυνση για την Υγεία και Προστασία των Καταναλωτών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής*⁵¹. Η έρευνα αυτή αποτελεί μέχρι σήμερα την πιο ολοκληρωμένη, από μεθοδολογική και επιστημονική άποψη, προσπάθεια αποτύπωσης του βαθμού ικανοποίησης των καταναλωτών όσον αφορά τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας. Η καταγραφή του βαθμού ικανοποίησης στα 25 κράτη της ΕΕ πραγματοποιήθηκε με βάση τα κριτήρια της Ποιότητας, της Εικόνας και της Τιμής σε 11 διαφορετικές υπηρεσίες κοινής ωφέλειας. Όσον αφορά την παροχή ηλεκτρισμού, η Κύπρος κατατάχθηκε το 2006 στην ομάδα χωρών που δηλώνει σε γενικές γραμμές ικανοποιημένη από τις συνθήκες παροχής ηλεκτρικής ενέργειας. Ειδικότερα, η Κύπρος καταλαμβάνει την 11^η θέση στην ΕΕ-25 με

⁵⁰ Εν απουσία ανταγωνιστών, τα αποτελέσματα για την Κύπρο αφορούν αποκλειστικά της ΑΗΚ.

⁵¹ IPSOS-INRA, "Consumer Satisfaction Survey", Final Report, May 2007, DG Health & Consumer Protection.

ποσοστό ικανοποίησης της τάξης του 70,1% έναντι 57,6% για την ΕΕ-25. Επίσης, 7 στους 10 καταναλωτές διαθέτουν θετική εικόνα για τον παροχέα τους ηλεκτρικής ενέργειας έναντι 5 στους 10 στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά μέσο όρο. Τέλος, με βάση το τελευταίο *Ευρωβαρόμετρο* για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (*Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 260*), οι Κύπριοι δηλώνουν ότι τα συμφέροντα του καταναλωτή όσον αφορά την παροχή ηλεκτρισμού προστατεύονται «πολύ καλά» και «αρκετά καλά» σε ποσοστό 16% και 49% αντίστοιχα, γεγονός που τους κατατάσσει στην 7^η θέση στην ΕΕ-25.

- **Θετικές και αρνητικές εξωτερικές οικονομίες (Externalities)**

Οι επιδόσεις της ΑΗΚ σε όρους θετικών και αρνητικών εξωτερικών οικονομιών διακρίνονται:

- Στη συμβολή στην εδαφική συνοχή και την περιφερειακή ανάπτυξη.
- Στην προστασία του περιβάλλοντος και στην συμβολή στην αειφόρο ανάπτυξη.
- Στα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης.

Συμβολή στη εδαφική συνοχή και την περιφερειακή ανάπτυξη

Η πληθυσμιακή κάλυψη της παροχής ηλεκτρικής ενέργειας παρουσιάζει καθολικό χαρακτήρα στην Κύπρο⁵². Το αποτέλεσμα αυτό συμπίπτει με την υφιστάμενη κατάσταση στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη, όπως συμπεραίνεται στην έκθεση που υπέβαλε το CIRIEC στην Διεύθυνση Περιφερειακής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με αντικείμενο την καταγραφή της συμβολής των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας στην οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή⁵³.

Προστασία του Περιβάλλοντος

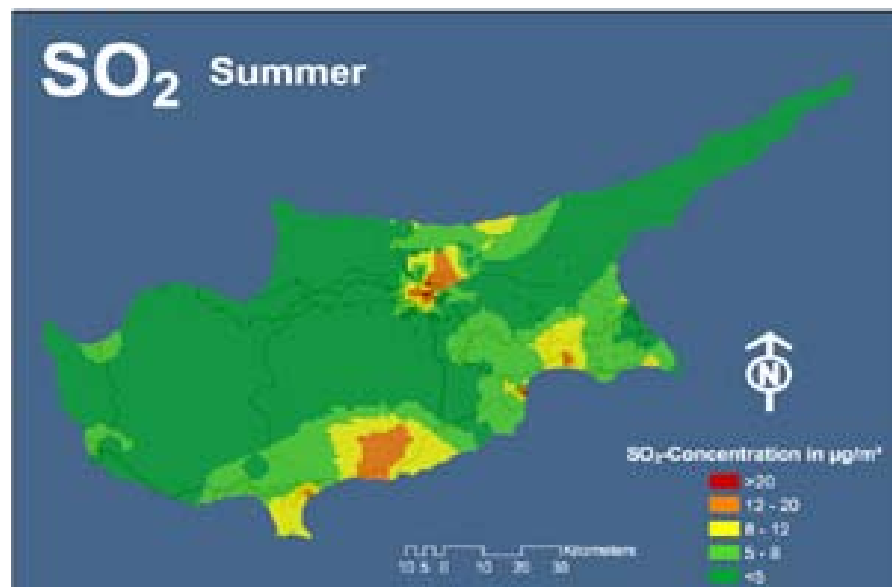
Οι δημοσιεύσεις της ΑΗΚ (Ετήσια Έκθεση, ειδικές εκδόσεις και φυλλάδια, κλπ) στερούνται ειδικού τμήματος που να συνοψίζει το σύνολο των περιβαλλοντικών επιδόσεων του οργανισμού. Για παράδειγμα, οι πληροφορίες για το περιβάλλον που παρέχονται από την ΑΗΚ στην Ετήσια Έκθεση της

⁵² Με βάση τα αποτελέσματα του Ειδικού Ευρωβαρομέτρου 260 για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, η Κύπρος κατατάσσεται στην 6^η θέση σε σύνολο 25 κρατών όσον αφορά την ευκολία πρόσβασης σε ηλεκτρική ενέργεια.

⁵³ CIRIEC, 'Contribution of Services of General Interest to Economic, Social and Territorial Cohesion', Final Overall Report, March 2004.

είναι διασκορπισμένες στο σύνολο των επιμέρους ενοτήτων της. Το γεγονός αυτό δυσχεραίνει τη συστηματική καταγραφή καθώς και την απεικόνιση των περιβαλλοντικών επιδόσεων του οργανισμού. Η ειδική έκδοση για τα 50 χρόνια της ΑΗΚ περιλαμβάνει μια ενότητα για την περιβαλλοντική πολιτική του οργανισμού η οποία ωστόσο δεν στηρίζεται σε ποσοτικούς δείκτες, μετριάζοντας έτσι την προστιθέμενη αξία των πληροφοριών που παραθέτονται. Η συστηματική και διαφανής επικοινωνία των περιβαλλοντικών επιδόσεων της ΑΗΚ αποτελεί ως εκ τούτου μια πρόκληση πρωταρχικής σημασίας για την αξιοπιστία του οργανισμού και τη συμβολή στην Αειφόρο Ανάπτυξη της Κύπρου. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ΑΗΚ ευθυνόταν το 2003 για το 62% των εκπομπών διοξειδίου του θείου στην Κύπρο ενώ ο οργανισμός περιλαμβάνεται μεταξύ των τριών σημαντικότερων πηγών εκπομπής οξειδίου του αζώτου (25% για το έτος 2003)⁵⁴. Μόνο η τρίτη μονάδα του σταθμού στο Βασιλικό εκπληρώνει τις προδιαγραφές σχετικά με τις επιτρεπόμενες τιμές οξειδίων του αζώτου NOx και SO₂ που θέτει η οδηγία 2001/80/EC (LPC Directive). Οι τρεις καινούργιες μονάδες που θα αναπτυχθούν στον παραπάνω σταθμό θα τηρούν τα επιτρεπόμενα όρια.

Διάγραμμα 74. Γεωγραφική συγκέντρωση διοξειδίου του θείου

Πηγή: Κλάδος Ποιότητας Ατμοσφαιρικού Αέρα με βάση μετρήσεις του 2002/2003

⁵⁴ Cyprus Report in accordance with the National Emission Ceilings Directive 2001/81/EC, Ministry of Labour and Social Insurance, Department of Labour Inspection, June 2005.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του *Κλάδου Ποιότητας Ατμοσφαιρικού Αέρα* του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, «η σημαντικότερη πηγή διοξειδίου του θείου είναι το εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας της Κερύνειας στη Βόρεια ακτή, και του Βασιλικού, της Μονής και της Δεκέλειας στην νότια ακτή. Αθροιστικά, συνεπάγονται τιμές συγκεντρώσεων από 8 έως 12 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ στην γεινιάζουσα σε αυτά περιοχή τους, (κίτρινο χρώμα), ενώ μπορούν να φτάσουν και τιμές της τάξης των 20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (πορτοκαλί) στην περίπτωση των μονάδων Μονής και Βασιλικού».

Αξίζει να σημειωθεί πως η ΑΗΚ στοχεύει μεσοπρόθεσμα είτε στην εγκατάσταση μονάδων αποθείωσης στους σταθμούς που χρησιμοποιούν μαζούτ είτε στην μετατροπή τους σε μονάδες καύσης φυσικού αερίου. Τέλος, η παρουσία της ΑΗΚ στο πεδίο των ΑΠΕ κρίνεται ιδιαίτερη αναιμική. Ειδικότερα, οι άδειες που έχουν παραχωρηθεί στην επιχείρηση αντιστοιχούν σε 6 MW, ήτοι 1,4% σε όρους ισχύος επί των συνολικών αδειών που έχουν εκδοθεί από την ΡΑΕΚ⁵⁵.

- **Ποσοτικές και ποιοτικές διαστάσεις της απασχόλησης**

Συμβολή στον κοινωνικό διάλογο

Η ΑΗΚ απασχολούσε, το 2006, 2095 μόνιμους υπαλλήλους, και όπως συμβαίνει σε γενικότερες γραμμές με τον ευρύτερο ημικρατικό τομέα της Κύπρου, χαίρει φήμης παραδειγματικού εργοδότη. Συνολικά, οι ημικρατικοί οργανισμοί της Κύπρου αποτελούν βασικές συνιστώσες του κυπριακού μοντέλου κοινωνικού διαλόγου. Αξίζει να σημειωθεί πως το μοντέλο αυτό αποτελεί παράδειγμα καλής πρακτικής σε διεθνές επίπεδο⁵⁶, συμβάλλοντας σε μια ευρεία συμμετοχή των συνδικαλιστικών οργανώσεων σε ένα αυξημένο αριθμό επιτροπών και συμβουλίων (άνω των 50). Η εμπιστοσύνη μεταξύ των διαφόρων συμμετεχόντων εκτιμάται ότι εγγυάται την απαιτούμενη συναίνεση για την επίτευξη υψηλής συσσώρευσης *κοινωνικού κεφαλαίου*⁵⁷. Ως εκ τούτου, η εξέταση των εργασιακών σχέσεων

⁵⁵ ΡΑΕΚ, *Ετήσια Έκθεση 2006*.

⁵⁶ Soumeli, E. (2006), “Capacity building for social dialogue in Cyprus”, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions”

⁵⁷ Κατά τον Robert Putnam, το κοινωνικό κεφάλαιο ορίζεται ως «τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής οργάνωσης, όπως η εμπιστοσύνη, οι κανόνες και τα δίκτυα που είναι σε θέση να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα μιας κοινωνίας διευκολύνοντας τον συντονισμό των δράσεων». Βλ. επίσης στο άρθρο του Nielsen, K. (2000), “Social Capital and Systemic Competitiveness”, Institut fur Samfundsvidenskab og Erhvervøkonomi, Roskilde Universitetscenter, Research Paper, No2/00.

και των συνθηκών εργασίας στους ημι-κρατικούς οργανισμούς της Κύπρου δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί ανεξάρτητα από τον ρόλο που διαδραματίζει ο κοινωνικός διάλογος ως φορέας κοινωνικής και οικονομικής προόδου. Η παρατήρηση αυτή είναι ιδιαίτερη σημαντική τη στιγμή που η κυρίαρχή οικονομική θεωρία και οι πολιτικές δυνάμεις που είναι προσδεμένες σε αυτήν καταδεικνύουν τις συνδικαλιστικές οργανώσεις και τον θεσμό της συλλογικής διαπραγμάτευσης ως κατεξοχήν εμπόδια στην αποτελεσματική λειτουργία της αγοράς εργασίας και της οικονομίας συνολικότερα.

Συνθήκες εργασίας, ασφάλεια εργαζομένων, ποιότητα ανθρωπίνων πόρων και αξιοπιστία ηλεκτρικού συστήματος

Βάσει των στατιστικών στοιχείων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, η ΑΗΚ επιδεικνύει, διαχρονικά, χαμηλό ποσοστό απεργιακών κινητοποιήσεων ενώ η συχνότητα ατυχημάτων φαίνεται να είναι χαμηλότερη από ό,τι σε δραστηριότητες με συναφή επίπεδα επικινδυνότητας.

Η επιχείρηση, στο πλαίσιο μιας ανανεωμένης πολιτικής κατάρτισης, καταβάλλει προσπάθειες για την εκπαίδευση του τεχνικού προσωπικού. Η προώθηση της επαγγελματικής κατάρτισης, της έννοιας της *δια βίου μάθησης* και της πολυδεξιότητας / πολυειδίκευσης σηματοδοτούν ριζικές αλλαγές τόσο από πρακτική όσο και από ψυχολογική / συμβολική άποψη για τους εργαζομένους. Η παροχή πιστοποιητικών εκπαίδευσης, η υποκίνηση των εργαζομένων καθώς και η κατάρτιση ανειδίκευτων εργατών σε θέματα υγιεινής και ασφάλειας αποτελούν ορισμένες από τις συνιστώσες της νέας πολιτικής *ανθρωπίνων πόρων* του οργανισμού. Η *Σχολή Εκπαίδευσης* της ΑΗΚ στοχεύει στην παροχή πιστοποιημένης εκπαίδευσης, σε κύκλους σπουδών και για κάθε κατηγορία του προσωπικού. Ενδεικτικά, το 2006 διοργανώθηκαν 96 ενδοϋπηρεσιακά σεμινάρια ενώ συμμετείχαν σε αυτά 1976 εργαζόμενοι. Ένας βασικός άξονας της πολιτικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης του προσωπικού αποτελεί η προώθηση της πολυδεξιότητας, δηλαδή η κατάρτιση των τεχνιτών με στόχο την διαμόρφωση μιας ικανότητας εκτέλεσης εργασιακών καθηκόντων τόσο στο τομέα της παραγωγής όσο και στο τομέα του δικτύου. Η προτεραιότητα αυτή αποκτά καθοριστικό ρόλο για τη διατήρηση των υφιστάμενων επιπέδων απασχόλησης δεδομένου ότι η ενδεχόμενη ανάπτυξη του ανταγωνισμού στην παραγωγή μπορεί να

οδηγήσει σε απώλεια εσόδων και στη δημιουργία πλεονάζοντος προσωπικού στο συγκεκριμένο τμήμα. Αντιθέτως, η ανάπτυξη του ανταγωνισμού προβλέπεται να αυξήσει τις ανάγκες στο τομέα του δικτύου. Πέρα από την θετική της επίπτωση στην παραγωγικότητα, η πολιτική ανθρωπίνων πόρων του οργανισμού, διαμέσου της προώθησης της πολυειδίκευσης, αποσκοπεί στη διασφάλιση της δυνατότητας μετάβασης τμήματος των εργαζομένων από την παραγωγή στο δίκτυο.

Η εξέταση της διεθνούς εμπειρικής βιβλιογραφίας τείνει να επιβεβαιώσει από την πλευρά της την *θετική επίπτωση της εκπαίδευσης του προσωπικού στην αξιοπιστία του ηλεκτρικού συστήματος*⁵⁸. Ενδεικτικά, η ανεπαρκής εκπαίδευση των χειριστών του συστήματος συγκαταλέγεται μεταξύ των σημαντικότερων παραγόντων που οδήγησαν στην εκδήλωση της εκτεταμένης διακοπής ρεύματος που έπληξε από κοινού τις Η.Π.Α και τον Καναδά στις 14 Αυγούστου 2003⁵⁹. Αξίζει παράλληλα να σημειωθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις του ανταγωνισμού ως προς τα επίπεδα κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού μέσω της εξωτερίκευσης ζωτικών εργασιακών καθηκόντων σε υπεργολαβικές επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα⁶⁰. Η δραστική μείωση των δαπανών που προορίζονται για την κατάρτιση των εργαζομένων αποτελεί ένα κατεξοχήν κανάλι μείωσης του κόστους των υπεργολάβων. Όπως διαπιστώνεται, η βραχυπρόθεσμη χρονική διάρκεια των συμβολαίων που συνάπτονται μεταξύ της επιχείρησης ηλεκτρισμού και των υπεργολάβων καθώς και η σημασία που παρουσιάζει το κόστος στο πλαίσιο των ανταγωνιστικών αυτών διαδικασιών λειτουργούν εις βάρος της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού.

- **Συμβολή στην υλοποίηση δημόσιων πολιτικών**

Η ΑΗΚ διαδραματίζει αδιαμφισβήτητα πρωτεύοντα ρόλο στην υλοποίηση της εθνικής ενεργειακής πολιτικής. Η εκτίμηση αυτή επιβεβαιώνεται εξάλλου από την ταύτιση των αναπτυξιακών στόχων που

⁵⁸ Thomas, S., Hall, D. (2003), “Blackouts: Do liberalisation and privatisation increase the risk?”, PSIRU, University of Greenwich.

⁵⁹ U.S.-Canada Power System Outage Task Force Interim Report: Causes of the August 14th Blackout in the United States and Canada: p 74.

⁶⁰ Thomas, S., Hall, D. (2003), “Restructuring and outsourcing of electricity distribution in EU”, PSIRU, University of Greenwich.

διατυπώνονται στο *Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης 2004-2006* του *Γραφείου Προγραμματισμού* με τις στρατηγικές και αναπτυξιακές επιλογές της *Αρχής Ηλεκτρισμού*. Η απόφαση της κυβέρνησης για τη διαφοροποίηση του ενεργειακού μείγματος της Κύπρου οδήγησε την ΑΗΚ στην υλοποίηση ενός φιλόδοξου αναπτυξιακού προγράμματος που συμπεριλαμβάνει την κατασκευή μιας σειράς μονάδων συνδυασμένου κύκλου με στόχο την χρησιμοποίηση του φυσικού αερίου ως βασικού καυσίμου. Η υφιστάμενη κατάσταση ωστόσο αναδεικνύει τις αντιφάσεις που αναπτύσσονται μεταξύ της απελευθέρωσης της αγοράς και της υπαγωγής του οργανισμού σε συνθήκες ανταγωνισμού από τη μία και της διασφάλισης της μακροπρόθεσμης ενεργειακής επάρκειας από την άλλη. *Η εκτίμηση αυτή στηρίζεται στην διαπίστωση ότι το επενδυτικό βάρος που προκύπτει από την υλοποίηση του αναπτυξιακού προγράμματος της ΑΗΚ και σε γενικότερες γραμμές, η συμβολή του οργανισμού σε ποικίλους στόχους γενικού συμφέροντος, ίσως αποδειχθούν επιζήμια για την ανταγωνιστικότητα του οργανισμού.*

Η παραπάνω εκτίμηση στηρίζεται στο γεγονός ότι τα επενδυτικά σχέδια μιας δημόσιας επιχείρησης παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές σε σχέση με αυτά μιας ιδιωτικής επιχείρησης⁶¹. Πέραν του γεγονότος ότι η επένδυση της δημόσιας επιχείρησης είναι σε πολλές περιπτώσεις μεγαλύτερη απ' αυτή που μπορεί - ή επιθυμεί - να υλοποιήσει η ιδιωτική επιχείρηση, τα επιμέρους επενδυτικά σχέδια διαφοροποιούνται όσον αφορά:

- τις επιδόσεις τους σε βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα
- την ικανότητα τους να ικανοποιήσουν τις αυξήσεις της ζήτησης σε μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα.

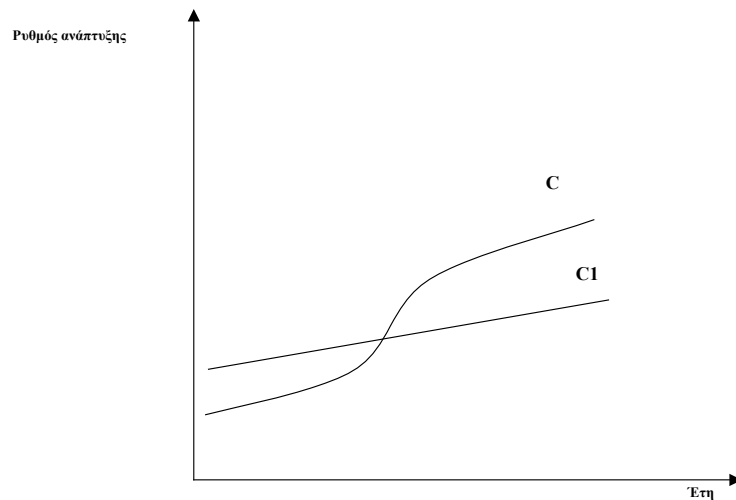
Ρυθμός ανάπτυξης

Όταν μια δοσμένη επένδυση για ένα δοσμένο χρονικό διάστημα παρουσιάζει σαφώς χαμηλότερες προοπτικές απόδοσης κεφαλαίου από ό,τι είναι αποδεκτό για ιδιώτες επενδυτές, η δημόσια επιχείρηση αποδεικνύεται θεμιτή λύση για την υλοποίηση των απαραίτητων επενδυτικών σχεδίων. Αντιθέτως, η ιδιωτική

⁶¹ Ramanadham, V.V. (1991), *The Economics of Public Enterprise*, Routledge, London and New York.

επένδυση υλοποιείται όταν η απόδοση κεφαλαίου είναι αρκετά υψηλή. Το επιχείρημα αυτό στηρίζεται στην ικανότητα των δημόσιων επιχειρήσεων να υλοποιήσουν επενδυτικά σχέδια που επιτυγχάνουν υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης από ό,τι μια ιδιωτική επιχείρηση σε πιο μακροπρόθεσμο ωστόσο χρονικό ορίζοντα. Το παραπάνω σχήμα απεικονίζει τους ρυθμούς ανάπτυξης που επιτυγχάνουν οι δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Διάγραμμα 75. Ρυθμοί ανάπτυξης δημόσιων και ιδιωτικών επενδυτικών σχεδίων

Πηγή: Ramanadham (1991)

Η καμπύλη C απεικονίζει τους ρυθμούς μεγέθυνσης ενός δημόσιου επενδυτικού σχεδίου σε βάθος χρόνου (π.χ 15 ετών). Όπως φαίνεται στο διάγραμμα, η επένδυση χαρακτηρίζεται από χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης κατά τα πρώτα χρόνια ενώ οι ρυθμοί αυτοί αυξάνονται ραγδαία μεσοπρόθεσμα. Η καμπύλη C1 απεικονίζει ένα επενδυτικό σχέδιο που μεγιστοποιεί τους ρυθμούς ανάπτυξης βραχυπρόθεσμα αλλά που υστερεί μεσοπρόθεσμα έναντι του επενδυτικού σχεδίου C. Τα επενδυτικά σχέδια του τύπου C1 συνήθως προτιμώνται από τον ιδιωτικό τομέα γεγονός που προσδίδει στις επιχειρήσεις αυτές βραχυπρόθεσμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Αντιθέτως τα επενδυτικά σχέδια C συναντώνται πολύ συχνότερα σε δημόσιες επιχειρήσεις.

Ικανοποίηση της μελλοντικής ζήτησης

Ένα δεύτερο επιχείρημα υπέρ των δημόσιων επενδυτικών σχεδίων εντοπίζεται στην ικανότητα των δημόσιων επιχειρήσεων να κατά-

στήσουν πιο οικονομικό ένα συγκεκριμένο επενδυτικό σχέδιο από ό,τι ο ιδιωτικός τομέας. Ειδικότερα, μια δημόσια επιχείρηση μπορεί να κατασκευάσει την παραγωγική δυναμικότητα που θα καλύψει τόσο την τρέχουσα όσο και την μελλοντική ζήτηση. Ταυτόχρονα, το μέγεθος της επιχείρησης βελτιστοποιείται επιτυγχάνοντας με τον τρόπο αυτό το μικρότερο δυνατό μοναδιαίο κόστος παραγωγής. Η περίπτωση αυτή συναντιέται κατά κόρον στις βιομηχανίες με φθίνοντα κόστη παραγωγής όπως είναι ο κλάδος ηλεκτρισμού και οι βιομηχανίες δικτύου γενικότερα.

Το τελευταίο αυτό πλεονέκτημα αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τον τομέα της ενέργειας τη στιγμή που η διεθνής εμπειρία καταδεικνύει περιπτώσεις στις οποίες ο ανταγωνισμός -προχωρώντας σκοπίμως σε μια σταδιακή συρρίκνωση του πλεονασματικού παραγωγικού δυναμικού- προκαλεί την εκδήλωση εκτεταμένων διακοπών στην παροχή ηλεκτρικής ενέργειας, με ιδιαίτερα δυσμενείς κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις⁶². Όπως καθίσταται σαφές από τους έμπειρους ερευνητές του PSIRU Steve Thomas και David Hall, οι οποίοι αναφέρουν για τα αίτια των black out στις Η.Π.Α⁶³: «οι αγορές χονδρικής καθιστούν τις χώρες πιο ευάλωτες δεδομένου ότι παρέχουν στους παραγωγούς κίνητρα και ευκαιρίες να αποκομίσουν κέρδη από ανεπαρκή επίπεδα προσφοράς. Η κρίση της Καλιφόρνιας το 2001 υπήρξε αποτέλεσμα των χειρισμών μιας αγοράς χονδρικής στο πλαίσιο της οποίας οι παραγωγοί έπαιζαν με το σύστημα».

- **Το τέλος ενός ιστορικού μοντέλου επιχείρησης;**

Η εφαρμογή του συστήματος αξιολόγησης CEEP - CIRIEC έθεσε τις βάσεις για μια συνολική καταγραφή των επιδόσεων της Αρχής Ηλεκτρισμού Κύπρου. Η ΑΗΚ παρουσιάζει αδιαμφισβήτητα πλεονεκτήματα τα οποία αποτυπώνονται:

- Στην διαχείριση του ηλεκτρικού ρεύματος ως δημόσιο αγαθό και στη γενίκευση του Δικαιώματος στην Ενέργεια.
- Στην καθοριστική συμβολή στην υλοποίηση στόχων που εμπίπτουν στην εθνική ενεργειακή πολιτική και στην υψηλή αξιοπιστία ενός μικρού απομονωμένου ηλεκτρικού συστήματος που στερείται εγχωρίων συμβατικών πρωτογενών πηγών ενέργειας.

⁶² Sweeney, J.L. (2002), *The California Electricity Crisis*, Hoover Institution Press; Weinstein, S., Hall, D. (2001), "The California Electricity Crisis - overview and international lessons", PSIRU, University of Greenwich.

⁶³ Thomas, S., Hall, D. (2003), "Blackouts: Do liberalisation and privatisation increase the risk?", PSIRU, University of Greenwich.

- Σε ικανοποιητικές οικονομικές και παραγωγικές επιδόσεις.

Η πολιτική τιμών της επιχείρησης στηρίχθηκε στην *κοινωνική εξίσωση τιμών* (régéquation tarifaire sociale), δηλαδή στην αξιοποίηση των διεπιδοτήσεων μεταξύ βιομηχανικών και οικιακών καταναλωτών. Η συγκεκριμένη πολιτική, σε συνδυασμό με τις χαμηλές τιμές πετρελαίου από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας 2000, συνέβαλαν στην εδραίωση του *Δικαιώματος στην Ενέργεια*, νοούμενο ως το δικαίωμα πρόσβασης όλων των πολιτών σε μια ελάχιστη αναγκαία ποσότητα ενέργειας, ανεξάρτητα από την οικονομική τους κατάσταση⁶⁴. Η ΑΗΚ διαδραμάτισε παράλληλα πρωταρχικό ρόλο στην αναπτυξιακή πορεία της *Κυπριακής Δημοκρατίας*. Η σημασία που αποδόθηκε τόσο στην υλοποίηση μακροπρόθεσμων επενδύσεων όσο και στην ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού και στις συνθήκες εργασίας συνέβαλε στην επίτευξη υψηλών επιπέδων αξιοπιστίας του ηλεκτρικού συστήματος και στη διασφάλιση της ενεργειακής επάρκειας της χώρας. Συνολικά, τα αποτελέσματα αυτά μεταφράζονται σε υψηλά επίπεδα ικανοποίησης εκ μέρους των καταναλωτών καθώς και σε μια ευρεία αναγνώριση της κοινωνικής και αναπτυξιακής αποστολής που διαδραμάτισε η *Αρχή Ηλεκτρισμού* στη διάρκεια της ιστορικής της διαδρομής.

Τα τελευταία έτη ωστόσο, νέα δεδομένα και συνθήκες στο ανταγωνιστικό, περιβαλλοντικό και οικονομικό περιβάλλον του οργανισμού θέτουν μια σειρά από προκλήσεις ως προς την συνέχιση της πετυχημένης αυτής πορείας. Πρώτον, η ραγδαία αύξηση των διεθνών τιμών πετρελαίου ασκεί σοβαρές πιέσεις στις τιμές του ηλεκτρικού ρεύματος. Η εξέλιξη αυτή φαίνεται να αιφνιδίασε τόσο την ΑΗΚ όσο και τους υπευθύνους για τη διαμόρφωση και την υλοποίηση των στόχων της εθνικής ενεργειακής πολιτικής. Η έλλειψη επενδύσεων στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας -παρά τα σημαντικά περιθώρια αξιοποίησης της ηλιακής και αιολικής ενέργειας και την απουσία εγχώριων συμβατικών πηγών ενέργειας- οι αναμικτές δραστηριότητες του οργανισμού σε θέματα Έρευνας & Ανάπτυξης καθώς και οι δισταγμοί των δημόσιων αρχών αναφορικά με τις διαδικασίες διέλευσης και αποθήκευσης του φυσικού αερίου οφείλονται, μεταξύ άλλων, για την διαμόρφωση μιας έντονης εξάρτησης του ενεργειακού συστήματος της Κύπρου από τις εισαγωγές σε προϊόντα πετρελαίου.

⁶⁴ Για μια παρουσίαση του ζητήματος βλέπε Vakaloulis, M. (2002) 'Droit a l'énergie et légitimité sociale' in O.Frachon & M.Vakaloulis (eds) *Le droit a l'énergie*, Paris: Editions Syllepse.

Το γεγονός αυτό δεν μπορεί παρά να προκαλέσει σοβαρές ανησυχίες τη στιγμή που οι τιμές του πετρελαίου υφίστανται ραγδαία και σχεδόν αδιάκοπη αύξηση, χωρίς να διαφαίνονται παράλληλα ουσιαστικές προοπτικές για τη μελλοντική συγκράτησή τους.

Η απουσία δυναμικών περιθωρίων για άμεση απεξάρτηση από τις εισαγωγές πετρελαίου σε συνδυασμό τόσο με τη συνεχή αύξηση της εγχώριας ζήτησης ηλεκτρισμού όσο και τη συρρίκνωση του πλεονασματικού παραγωγικού δυναμικού της ΑΗΚ θέτουν τις βάσεις για την εκδήλωση μιας σειράς δυσμενών εξελίξεων:

- Είτε υπό τη μορφή υψηλών αυξήσεων στις τιμές που θα επιβαρύνουν κυρίως την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών.
- Είτε με την εκδήλωση δυσλειτουργιών στην παροχή ηλεκτρισμού ακόμα και διακοπών ρεύματος, σε περίπτωση που η Αρχή Ηλεκτρισμού δεν ολοκληρώσει εγκαίρως το αναπτυξιακό της πρόγραμμα.

Δεύτερη σημαντική αλλαγή στο περιβάλλον της ΑΗΚ αποτελεί η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ και η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού. Οι εξελίξεις αυτές εκτιμάται ότι συντρέχουν από την πλευρά τους, στη δημιουργία μιας σειράς *αβεβαιοτήτων* και *δισταγμών*:

- *Αβεβαιοτήτων* αναφορικά με τον ρόλο του ημι-κρατικού οργανισμού στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Η σύγχυση αυτή καταγράφεται τόσο στην κοινή γνώμη όσον και σε επίπεδο δημόσιων αρχών που αντιλαμβάνονται σταδιακά την κατάργηση ενός πολύτιμου εργαλείου για την άσκηση κοινωνικής, οικονομικής και αναπτυξιακής πολιτικής.
- *Δισταγμοί* της επιχείρησης αναφορικά με την υλοποίηση καίριων επενδύσεων για την ενεργειακή επάρκεια και την αειφόρο ανάπτυξη, το ύψος των οποίων θα αντιπροσώπευε αντιθέτως σοβαρό ανταγωνιστικό μειονέκτημα σε περίπτωση που νέοι ανταγωνιστές εισέρχονταν στην αγορά.
- *Δισταγμοί* όσον αφορά τις διαδικασίες μεταφοράς και αποθήκευσης του φυσικού αερίου εκ μέρους των δημόσιων αρχών, τους οποίους εντείνει η αβεβαιότητα αναφορικά με τα πραγματικά περιθώρια ανάπτυξης υγιών ανταγωνιστικών συνθηκών στην κυπριακή αγορά ηλεκτρισμού. Εν αναμονή της δραστηριοποίησης ανταγωνιστών, δεν δύναται να απαντηθεί μετά βεβαιότητας σε τι βαθμό το νέο θεσμικό και ανταγωνιστικό περιβάλλον είναι σε θέση να συμβάλλει με ουσιαστικό τρόπο στην ενεργειακή πολιτική της χώρας ή αν οι δημόσιες αρχές,

αντιθέτως, οφείλουν να επισπεύσουν τις απαιτούμενες διαδικασίες για τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης ενεργειακής επάρκειας. Η αναμονή του φυσικού αερίου φαίνεται να προσδίδει στη κυπριακή οικονομία σημαντικά ανταγωνιστικά μειονεκτήματα, τη στιγμή που τα περισσότερα κράτη-μέλη στη Δυτική Ευρώπη έχουν εισέλθει με εντατικούς ρυθμούς -υπό της πίεσης της επερχόμενης ενεργειακής κρίσης- σε ένα ριζικό επαναπροσδιορισμό των στόχων της ενεργειακής τους πολιτικής. Αξίζει να σημειωθεί πως η αποτελεσματικότητα των επιχειρούμενων αλλαγών φαίνεται να είναι άρρητα συνδεδεμένη με την ικανότητα κινητοποίησης διευρυσμένων κοινωνικών δυνάμεων, όπως αποδεικνύει η ολοκλήρωση στη Γαλλία, το 2004, μιας ευρείας «Εθνικής Συζήτησης για τις μορφές Ενέργειας».

Συμπερασματικά, η παρούσα κατάσταση εμπεριέχει μια σειρά από σοβαρούς κινδύνους σε βραχυπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα εξαιτίας:

- των εντάσεων που καταγράφονται στις διεθνείς πετρελαϊκές αγορές και του οικονομικού κόστους για την Κύπρο που προκύπτει από την θεαματική αύξηση των τιμών της ενέργειας⁶⁵.
- της έλλειψης εγχώριων συμβατικών ενεργειακών πόρων.
- του απομονωμένου, μικρού και μη διασυνδεδεμένου με τα μεγάλα δίκτυα της Ηπειρωτικής Ευρώπης, ηλεκτρικού συστήματος της Κύπρου.
- της συνεχούς αύξησης της ζήτησης στη διάρκεια της επόμενης 25ετίας.
- της κατάργησης της εξίσωσης τιμών (δηλαδή των διεπιδοτήσεων), γεγονός που στο πλαίσιο μιας συγκυρίας αύξησης των τιμών πετρελαίου και λαμβάνοντας υπόψη την ανελαστικότητα της κατανάλωσης ηλεκτρισμού ως προς τις τιμές στην Κύπρο, ίσως μεταφραστεί σε αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων.

Συνεπώς, το ερώτημα που εύλογα προκύπτει είναι σε ποιό βαθμό η πολιτική απελευθέρωσης της αγοράς συμπίπτει, στην παρούσα φάση, με τις πραγματικές και αυξανόμενες οικονομικές, κοινωνικές, αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές ανάγκες της Κυπριακής Δημοκρατίας.

⁶⁵ Και παρά το γεγονός ότι η υφιστάμενη ισοτιμία μεταξύ δολαρίου και ευρώ μετριάζει τις οικονομικές επιπτώσεις που προκύπτουν από την αύξηση στις τιμές των υδρογονανθράκων κατά 50 περίπου τις εκατό εάν ίσχυε η ισοτιμία του 2002.

- **Γενικό συμφέρον και απελευθέρωση της αγοράς: δύο αντινομικές λογικές;**

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε τον Οκτώβριο του 2006 -σε απάντηση στην αίτηση της Κυπριακής Δημοκρατίας για παρέκκλιση από συγκεκριμένες διατάξεις της οδηγίας 2003/54/EK- ότι «ότι επί του παρόντος δεν είναι δυνατή η επίτευξη του στόχου της ανταγωνιστικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας δεδομένου του μεγέθους και της διάρθρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στο νησί. Επιπρόσθετα, η προοπτική διασύνδεσης με το κύριο δίκτυο ενός κράτους μέλους δεν είναι εφικτή στο εγγύς μέλλον. Άμεσο άνοιγμα της αγοράς στον ανταγωνισμό θα δημιουργούσε ουσιαστικά προβλήματα ιδιαίτερα σε ότι αφορά στην ασφάλεια εφοδιασμού»⁶⁶. Αν και το κείμενο αυτό φαίνεται να λαμβάνει υπόψη του τις πιέσεις που ασκεί η απελευθέρωση της αγοράς ως προς την επενδυτική πολιτική και την ανταγωνιστικότητα της ΑΗΚ, η παρέκκλιση παρουσιάζει προσωρινό χαρακτήρα. Διάφορα επιχειρήματα ωστόσο συνηγορούν υπέρ μιας οριστικής παρέκκλισης⁶⁷:

- Πρώτον, με βάση το μικρό μέγεθος της κυπριακής αγοράς ηλεκτρισμού καθώς και το περιορισμένο αριθμό σταθμών παραγωγής ηλεκτρισμού (τρεις επί του παρόντος), *δεν διαγράφονται μεγάλες πιθανότητες αναφορικά με τη δημιουργία μιας πραγματικά ανταγωνιστικής αγοράς.*
- Ακόμα και άμα ληφθεί υπόψη το σενάριο λειτουργίας περισσότερων ιδιωτικών επιχειρήσεων, τόσο στην παραγωγή όσο και στην λιανική πώληση, *οι επιχειρήσεις αυτές θα υφίστανται σοβαρούς περιορισμούς λόγω του περιορισμένου μεγέθους τους.* Σε πρώτη φάση, το γεγονός αυτό θα μεταφραζόταν κατά πάσα πιθανότητα σε απώλεια οικονομικών κλίμακας, σε συρρίκνωση της διαπραγματευτικής ισχύος τους στις αγορές καυσίμων και μηχανολογικού εξοπλισμού, και στην αύξηση του κόστους δανεισμού. Σε δεύτερη φάση, η εξέλιξη αυτή συγκεντρώνει πολλές πιθανότητες να δυσχεράνει με τη σειρά της δραστηριότητες ζωτικού χαρακτήρα όπως η Έρευνα και Ανάπτυξη, η κατάρτιση των εργαζομένων, οι

⁶⁶ 2006/653/EK: Απόφαση της Επιτροπής, της 25ης Σεπτεμβρίου 2006, που αφορά στη χορήγηση παρέκκλισης από συγκεκριμένες διατάξεις της Οδηγίας 2003/54/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου [κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό E(2006) 4177]

⁶⁷ Thomas, S., 'Why should Cyprus seek exemptions from EU electricity competition rules', διαθέσιμο την ιστοσελίδα του ΙΝΕΚ/ΠΕΟ.

μακροπρόθεσμες επενδύσεις και η ασφάλεια των εγκαταστάσεων και των εργαζομένων.

- Η απελευθέρωση της κυπριακής αγοράς ηλεκτρισμού δεν παρουσιάζει κανένα ενδιαφέρον για τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώ θα μπορούσε δυνητικά να αποδειχθεί επιζήμια για την Κύπρο.
- Τέλος, ακόμα και σε περίπτωση που οι επιχειρήσεις αυτές αποδειχθούν κερδοφόρες, τίποτα δεν τις προστατεύει από το ισχυρό κύμα εξαγορών και συγχωνεύσεων που προωθείται από τις πολυεθνικές του τομέα ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παράλληλα, η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φαίνεται να αποδέχεται το γεγονός ότι «το άνοιγμα της αγοράς ως εκ τούτου συνεπάγεται δαπανηρή ενίσχυση του δικτύου μεταφοράς ώστε να αποφευχθούν αρνητικές επιπτώσεις στην αξιοπιστία και ασφάλεια του δικτύου. Αυτό θα είχε σαν αποτέλεσμα αύξηση των τιμολογίων και κατά συνέπεια αύξηση των τιμών για τους τελικούς καταναλωτές. Προς το παρόν, ουσιώδης ανάπτυξη ανταγωνισμού δεν θεωρείται πιθανή».

Εν κατακλείδι, η επιχειρηματολογία που αναπτύχθηκε παραπάνω φαίνεται να συνηγορεί υπέρ μια οριστικής παρέκκλισης της Κυπριακής Δημοκρατίας από τις οδηγίες σχετικές με την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου. *Η Κύπρος θα έπρεπε, στο όνομα της αρχής της επικουρικότητας, να είναι σε θέση να οργανώσει την αγορά ηλεκτρισμού με τρόπο που να καθιστά εφικτή την καλύτερη δυνατή απάντηση στις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανάγκες των πολιτών καθώς και τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης ενεργειακής επάρκειας λόγω των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών του ενεργειακού της συστήματος.* Δύο ακόμα παρατηρήσεις μπορούν να προστεθούν στη συγκεκριμένη τοποθέτηση.

Πρώτον, ο ανταγωνισμός καθαυτός δεν αποτελεί φορέα ευημερίας. Αντιθέτως, η αποτελεσματικότητα της ελευθέρωσης της αγοράς είναι συνάρτηση:

- των ενεργειακών, κοινωνικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών, γεωπολιτικών και μακροοικονομικών χαρακτηριστικών των επιμέρους κρατών,

- της διεθνούς και εγχώριας ενεργειακής συγκυρίας (περίοδο αύξησης ή συρρίκνωσης παραγωγικών πλεονασμάτων;),
- των στόχων της εθνικής ενεργειακής πολιτικής και του πρόσφορου συμβιβασμού που επιτυγχάνεται μεταξύ τους (μείωση τιμών, διασφάλιση μακροχρόνιας ενεργειακής επάρκειας, εξοικονόμηση ενέργειας, προστασία του περιβάλλοντος, κλπ).

Δεύτερον, η πρόσφατη ευρωπαϊκή εμπειρία στο πεδίο των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας τείνει να αποδείξει πως η προσαρμογή των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις ανάγκες των πολιτών της αποτελεί εφικτό στόχο που προϋποθέτει ωστόσο την επιτακτική διεθνοποίηση και διασύνδεση των επιχειρούμενων δράσεων και διεκδικήσεων. Οι πρωτοβουλίες αυτές, είτε λήφθηκαν από διεθνείς συνδικαλιστικές συνομοσπονδίες (π.χ. ETUC, EPSU, WFTU), είτε από εργοδοτικές οργανώσεις των επιχειρήσεων του δημόσιου τομέα και της τοπικής αυτοδιοίκησης (π.χ. CEEP), είτε από ερευνητικούς φορείς (π.χ. PSIRU, CIRIEC), είτε από ομάδες του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου (π.χ. *Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά-Βόρεια Πράσινη Αριστερά*) είτε από εξειδικευμένες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (π.χ. CELSIG, AITEC) είτε ακόμα από κοινού φαίνεται να έχουν συνολικά συμβάλλει σε μια οριακή -αλλά ελπιδοφόρα- αναθεώρηση των κοινοτικών πολιτικών για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας. Ειδικότερα, το αντίκτυπο των πρωτοβουλιών αυτών συνετέλεσαν στο χάραγμα νέων προοπτικών σχετικά με τη διαμόρφωση μιας κοινοτικής προσέγγισης για τις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος ως αντίβαρο στην προσπάθεια ευθυγράμμισης των δραστηριοτήτων αυτών με τις ανταγωνιστικές πρακτικές που ισχύουν για τις κοινές οικονομικές δραστηριότητες. Συνολικά, η ανάπτυξη παρεμβάσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο με στόχο τον προσδιορισμό ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για τις υπηρεσίες οικονομικού ενδιαφέροντος με τη στήριξη και συμμετοχή των συνδικαλιστικών, κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων, των οργανώσεων και των δικτύων πολιτών αποτελεί μια πρωτοβουλία ύψιστης σημασίας με στόχο⁶⁸:

- Την επαναφορά της έννοιας του *γενικού συμφέροντος* στη δημόσια συζήτηση σε σχέση με τη σημασία που αποδίδεται στον ανταγωνισμό.
- Τη διασφάλιση των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας για το σύνολο του πληθυσμού.
- Την αποσαφήνιση των προϋποθέσεων ύπαρξης των υπηρεσιών αυτών

⁶⁸ Bauby, P., "Un cadre communautaire pour les SGI", AITEC.

(ορισμός, ρόλος των δημόσιων αρχών και επιχειρήσεων, ελεύθερη επιλογή του καθεστώτος διαχείρισης, διασφάλιση της μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης, δημοκρατική ρύθμιση και αξιολόγηση).

- Τη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής κοινής αντίληψης για τους στόχους *γενικού συμφέροντος* και σε ορισμένους τομείς, τη διαμόρφωση ευρωπαϊκών υπηρεσιών γενικού ενδιαφέροντος.
- Τη αναθεώρηση, με βάση τα παραπάνω, των πολιτικών απελευθέρωσης της αγοράς και των σχετικών κλαδικών οδηγιών.
- Την εξέλιξη και προσαρμογή του *γενικού συμφέροντος* και της καθολικής υπηρεσίας στις πραγματικές ανάγκες των πολιτών.
- Την υπαγωγή των διεθνών εμπορικών συναλλαγών και συμφωνιών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των εταίρων της (π.χ GATS) σε κανόνες που να επιτρέπουν την καθολική πρόσβαση των ανθρώπινων κοινοτήτων στα δημόσια αγαθά.

Επίλογος

Η επιστροφή των εντάσεων στις διεθνείς αγορές ενέργειας φαίνεται να σηματοδοτεί *την ανάδυση ενός νέου ενεργειακού κύκλου*. Η αύξηση των τιμών των υδρογονανθράκων και του ηλεκτρικού ρεύματος, η συρρίκνωση των παραγωγικών πλεονασμάτων καθώς και η επιτακτική αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής αντιπροσωπεύουν ισάριθμες προκλήσεις, *καλώντας με επιτακτικό τρόπο για την ενίσχυση της δημόσιας παρουσίας στο ενεργειακό τομέα*. Η ανάλυση της κυπριακής πραγματικότητας επιβεβαιώνει την παραπάνω αναγκαιότητα. Η ΑΗΚ συνέβαλε τις τελευταίες δεκαετίες στην εδραίωση του δικαιώματος στην ενέργεια, στην ενεργειακή επάρκεια και στην υψηλή αξιοπιστία του ηλεκτρικού συστήματος της Κύπρου. Η απελευθέρωση της αγοράς ωστόσο φαίνεται να δυσχεραίνει την αποστολή της επιχείρησης. Η υφιστάμενη κατάσταση προκαλεί μια σειρά από αβεβαιότητες και δισταγμούς σε επίπεδο άσκησης πολιτικής αναφορικά με τον ρόλο και την αποστολή του οργανισμού στο πλαίσιο του νέου ανταγωνιστικού περιβάλλοντος. Η συγκεκριμένη αδράνεια, που τροφοδότησαν στο πρόσφατο παρελθόν με τις επιβαρυντικές σε βάρος της ΑΗΚ αποφάσεις τους η ΡΑΕΚ και η *Επιτροπή Ανταγωνισμού*, συρρικνώνει επικίνδυνα την ικανότητα της ΑΗΚ να προνοήσει εγκαίρως για την αντιμετώπιση των διεθνών ενεργειακών εξελίξεων. Παράλληλα, μπροστά στο ύψος των επενδυτικών αναγκών του οργανισμού στη διάρκεια της επόμενης

δεκαετίας, η καταβολή μερίσματος στο κράτος ίσως αποδειχθεί επιζήμια για την οικονομική ευρωστία και την απρόσκοπτη υλοποίηση του αναπτυξιακού προγράμματος της ΑΗΚ.

Συνολικά, η απελευθέρωση της αγοράς φαίνεται να εκδηλώνεται σε πλήρη χρονική αναντιστοιχία σε σχέση με την αναγκαία διαμόρφωση ενός σταθερού περιβάλλοντος που να επιτρέπει στην εθνική ενεργειακή επιχείρηση:

- Να πραγματοποιήσει τις απαραίτητες μακροπρόθεσμες επενδύσεις με στόχο την σταθεροποίηση του εθνικού ενεργειακού συστήματος.
- Να συντελέσει στη διασφάλιση του δικαιώματος στην ενέργεια με τη διατήρηση διεπιδοτήσεων προς όφελος των νοικοκυριών.

Τέλος, αποτελεί εκσυγχρονιστική ανάγκη, για τη διασφάλιση του γενικού συμφέροντος, η υπέρβαση ορισμένων αδυναμιών της Αρχής Ηλεκτρισμού όπως η αναιμική της παρουσία στο πεδίο της Ε&Α, η χαμηλή αξιοποίηση του σημαντικού παραγωγικού δυναμικού που παρουσιάζουν οι ΑΠΕ στην Κύπρο, η επιβάρυνση του περιβάλλοντος που προκαλεί η χρήση μαζούτ και η μειωμένη ευελιξία στη διοίκηση των ημικρατικών οργανισμών.

Εν κατακλείδι, η αξιοποίηση του συστήματος αξιολόγησης CEEP / CIRIEC αποδεικνύεται ως εάν εργαλείο υψηλής προστιθέμενης αξίας, συμβάλλοντας σε μια συνεκτική και πλουραλιστική αποτίμηση των επιδόσεων των υπηρεσιών και οργανισμών κοινής ωφέλειας και πλαισιώνοντας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις δημόσιες συζητήσεις για το μέλλον των ημικρατικών οργανισμών της Κύπρου.